

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ Ή ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΘΕΣΜΩΝ; **Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

Επιμέλεια πτυχιακής εργασίας: **ΣΑΒΟΥΙΔΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ**
A.M. : 7400

Υπεύθυνος καθηγητής : **ΓΑΒΡΙΛΑΚΗΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ**

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Οικονομία και σημασία του οικονομικού κυκλώματος.....	5
1.2 Η έννοια της οικονομικής κρίσης	7
1.3 Ιστορική ανασκόπηση των οικονομικών κρίσεων.....	9
1.3.1 Το κραχ του 1929	10
1.3.2 Άλλες οικονομικές κρίσεις.....	11
1.4 Η τρέχουσα οικονομική κρίση.....	14
1.5 Η διαφοροποίηση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης.....	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η έννοια πολιτικός θεσμός	18
2.2 Ο ρόλος των πολιτικών θεσμών	21
2.3 Κρίση στους πολιτικούς θεσμούς	22
2.4 Τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης των πολιτικών θεσμών.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η έννοια της κρίσης.....	25
3.2 Κρίση και πολιτικό σύστημα	25
3.3 Οι πολιτικοί θεσμοί στην οικονομία.....	27
3.4 Θεσμικά προβλήματα που οδηγούν σε οικονομική κρίση	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Η Ελληνική οικονομία	33
4.2 Ο ρόλος των επενδύσεων στην Ελληνική οικονομία	35
4.3 Η τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα.....	36
4.3.1 Αναδρομή της κρίσης από την αρχή μέχρι σήμερα	36
4.3.2 Τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα σήμερα	40
4.3.3 Προτεινόμενα μέτρα ανάκαμψης από την κρίση στην Ελλάδα	41
4.4 Ο ρόλος των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα	42
4.5 Δείκτες οικονομικής, πολιτικής και θεσμικής ανάπτυξης	45
4.6 Το μοναδικό οικονομικό-πολιτικό-θεσμικό μοντέλο της Ελλάδας	47
4.7 Πώς σχετίζονται οι πολιτικοί θεσμοί με την κρίση χρέους στην Ελλάδα	50
4.8 Κρίση χρέους ή κρίση πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα	52
Βιβλιογραφία:.....	55

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την οικονομική κρίση των ετών 2008 - 2014 και πως αυτή επηρέασε τον κλάδο των πολιτικών θεσμών. Αναλύεται τόσο το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης, οι αιτίες και οι συνέπειές της γενικότερα όσο και η έννοια των πολιτικών θεσμών καθώς και η συσχέτιση αυτών των δύο εννοιών.

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνονται οι ορισμοί της οικονομικής κρίσης και γίνεται μια ιστορική ανασκόπηση των κρίσεων, γνωστών και μη, από το κραχ του 1929 μέχρι την σημερινή κρίση, τους παράγοντες που την έχουν προκαλέσει και τις διαφορές της από όλες τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται τι σημαίνει πολιτικός θεσμός και ποιος ο ρόλος των πολιτικών θεσμών καθώς επίσης τι είδους κρίση αντιμετωπίζουν οι πολιτικοί θεσμοί. Επιπλέον, εξετάζονται οι πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης αυτού του είδους της κρίσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια προσεκτική προσπάθεια σύνδεσης της κρίσης των πολιτικών θεσμών με την οικονομική κρίση προκειμένου να διευκρινιστεί η απάντηση στο ερώτημα εάν οι πολιτικοί θεσμοί επηρεάζουν ή μπορούν να προκαλέσουν την κρίση χρέους ή αντιθέτως εάν η οικονομική κρίση αποτελεί την αιτία για την κρίση στο πολιτικό προσκήνιο μιας χώρας.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο εξετάζεται συγκεκριμένα η περίπτωση της Ελλάδας και το οικονομικό-πολιτικό-θεσμικό μοντέλο της χώρας μας. Η αναδρομή σε αυτό το κεφάλαιο αφορά την Ελληνική οικονομία και τα αίτια που έχουν οδηγήσει την Ελλάδα όχι μόνο στη σύγχρονη κρίση αλλά και σε αυτές του παρελθόντος. Τελικά, αυτό που βιώνουμε πρόκειται για κρίση χρέους ή πολιτικών θεσμών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Οικονομία και σημασία του οικονομικού κυκλώματος

Η **οικονομία** (που προέρχεται από την αρχαία Ελληνική «οίκονομία», διαχείριση της οικίας, δηλαδή του νοικοκυριού) μπορεί να οριστεί επίσημα και γενικά ως το σύνολο των συνειδητών και συστηματικών ενεργειών των ανθρώπων, που ζουν σε μια κοινωνία και περιλαμβάνει την παραγωγή, τη διανομή, την ανταλλαγή και τη κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, η λέξη αυτή έχει βέβαια πολλές σημασίες. Στην καθημερινή μας ζωή μπορεί να σημαίνει πολύ απλά από την εξοικονόμηση χρημάτων, μέχρι τη γενικότερη οικονομική κατάσταση ενός κράτους ή και του πλανήτη ολόκληρου. Η επιστημονική της έννοια όμως, αντιστοιχεί στον παραπάνω ορισμό που σύμφωνα με αυτόν, η οικονομία στηρίζεται σε οικονομικές θεωρίες και τρόπους διαχείρισης για την εφαρμογή τους.

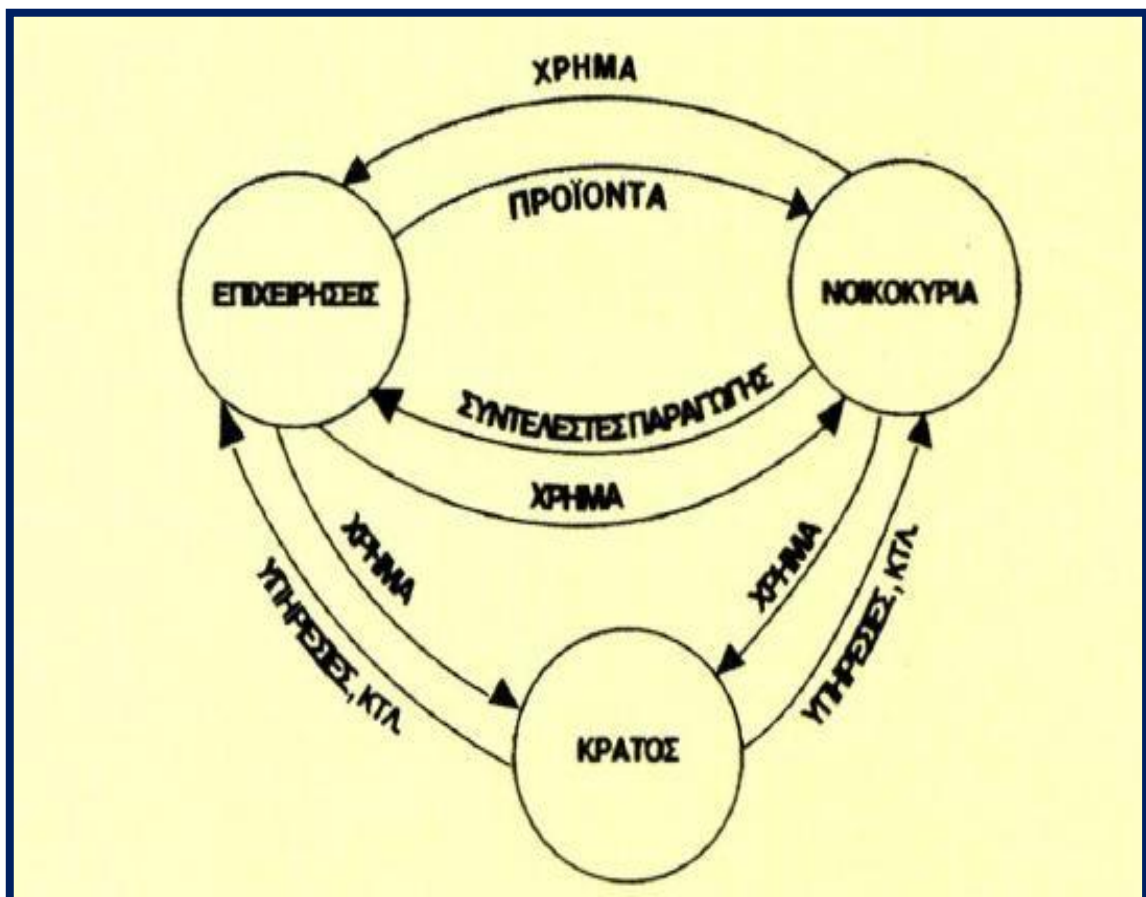
Ο όρος οικονομία μπορεί να αναφέρεται στην κατάσταση μιας χώρας ή μιας περιοχής και ανάλογα η θέση της να είναι κυκλική ή δομική. Σύμφωνα με αυτό, η οικονομία αποτελεί ένα βασικό μετρήσιμο μέγεθος και σύνολο μετρήσιμων μεγεθών για ένα σύστημα ή καθεστώς, που επικρατεί στη χώρα ή την περιοχή στην οποία αναφέρεται. Σύμφωνα με μια άλλη έννοια, η οικονομία παραπέμπει στην εξοικονόμηση χρημάτων ή καλύτερα στην περιστολή δαπανών και μπορεί πράγματι να είναι το αποτέλεσμα μιας εσωτερικής πιο αποτελεσματικής οργάνωσης, που συχνά ονομάζεται «εσωτερική οικονομία». Η μείωση του μέσου κόστους που οφείλεται στην αύξηση του μεγέθους μιας εταιρείας λέγεται οικονομία κλίμακας. Η οικονομία, όμως, μπορεί να προκύψει και από ένα φαινόμενο έξω από τον παράγοντα λήψης αποφάσεων και τότε ονομάζεται «εξωτερική οικονομία» και μπορεί να είναι θετική, ουδέτερη ή αρνητική, ως προς το αποτέλεσμα της μεταβολής που επιφέρει.

Με τη σύγχρονη έννοια του όρου, η οικονομία άρχισε να αναδύεται από τις απλές εμπορικές πρακτικές και να αναπτύσσεται από τον Adam Smith (Σκωτσέζος οικονομολόγος 18^{ου} αιώνα) σε σημαντικό αναλυτικό σώμα, που χωρίζεται γενικά σε δύο κύριους κλάδους, τη μικροοικονομία, ή τη μελέτη της ατομικής συμπεριφοράς και τη μακροοικονομία, όπως αναδύθηκαν στην περίοδο του μεσοπολέμου. Σήμερα, η οικονομία εφαρμόζει αυτήν την ανάλυση για τη διαχείριση πολλών ανθρώπινων οργανώσεων, που περιλαμβάνουν κυβερνήσεις, ιδιωτικές εταιρείες, συνεταιρισμούς, κ.ά.. Μερικές περιοχές εφαρμογής της οικονομικής θεωρίας περιλαμβάνουν και

επηρεάζουν, για παράδειγμα, το διεθνή χρηματοοικονομικό τομέα, την εθνική ανάπτυξη, το περιβάλλον, την αγορά εργασίας, τον πολιτισμό, τη γεωργία, κ.λπ. (<http://www.wikipedia.gr>).

Μια οικονομία αποτελείται από το οικονομικό σύστημα ή κύκλωμα μιας χώρας ή άλλης μονάδας της ανθρώπινης κοινωνίας. Περιλαμβάνει το εργατικό δυναμικό, το κεφάλαιο, τους φυσικούς πόρους, την παραγωγή, το εμπόριο, τη διανομή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών στην περιοχή που η ανθρώπινη κοινωνία δραστηριοποιείται. Αυτοί οι παράγοντες δίνουν το πλαίσιο καθώς και το περιεχόμενο και καθορίζουν τους όρους και τις παραμέτρους με τις οποίες η οικονομία λειτουργεί.

Πιο αναλυτικά, ο όρος οικονομικό κύκλωμα χαρακτηρίζει το σύνολο των σχέσεων που δημιουργούνται μεταξύ των βασικών μονάδων ενός οικονομικού συστήματος. Στην απλούστερη μορφή του, το οικονομικό κύκλωμα περιλαμβάνει τις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, νοικοκυριών και κράτους και δείχνει τις ροές αγαθών, παραγωγικών συντελεστών και χρήματος που παρατηρούνται στην οικονομία. Η εικόνα 1 που περιγράφει το οικονομικό κύκλωμα, δείχνει ότι μεταξύ επιχειρήσεων και νοικοκυριών υπάρχουν δύο αντίθετες ροές. Τα προϊόντα που παράγονται από τις επιχειρήσεις ρέουν προς τα νοικοκυριά όπου και καταναλίσκονται. Οι παραγωγικοί

Εικόνα 1

συντελεστές που κατέχουν τα νοικοκυριά ρέουν προς τις επιχειρήσεις όπου μετατρέπονται σε προϊόντα. Για καθεμία από τις ροές αυτές υπάρχει μια αντίθετη ροή χρήματος. Το κράτος εμφανίζεται να δημιουργεί ροές με τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά προς τα οποία προσφέρει υπηρεσίες και υλικά αγαθά και από τα οποία εισπράττει χρηματικά ποσά. Το οικονομικό κύκλωμα μπορεί εύκολα να γίνει πολύ περίπλοκο, αν προστεθούν οι διάφορες ροές που στην πραγματικότητα συμβαίνουν π.χ. να προστεθούν οι συναλλαγές που γίνονται μεταξύ επιχειρήσεων, νοικοκυριών και κράτους με άλλες χώρες.

Πρέπει όμως να τηρούνται δύο προϋποθέσεις για τη σωστή οικονομία μιας χώρας, πρώτον οι ροές να είναι συνεχείς, δηλαδή να συμβαίνουν σε κάθε χρονική στιγμή και δεύτερον, οι ροές αυτές να έχουν πάντοτε το ίδιο μέγεθος. Σε αντίθετη περίπτωση, δε μπορεί παρά να διαταραχτεί η οικονομία της χώρας και να υποστεί τις επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης (Λιανός, Παπαβασιλείου και Χατζηανδρέου).

1.2 Η έννοια της οικονομικής κρίσης

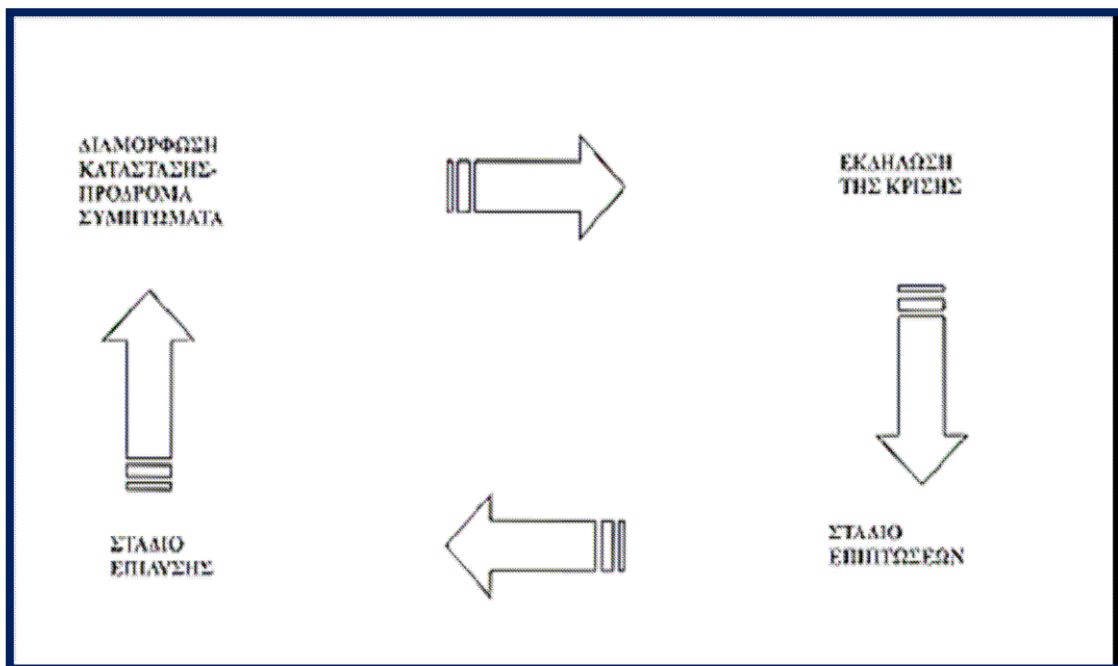
Η έννοια της οικονομικής κρίσης μπορεί να προσδιοριστεί με ποικίλους τρόπους και μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές. Θα μπορούσε να οριστεί σαν το φαινόμενο όπου μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010).

Στην Ελληνική γλώσσα, η λέξη κρίση προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια μη κανονική κατάσταση, μια κατάσταση κρίσιμη, δύσκολη κι επικίνδυνη. Συγκεκριμένα, κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να εμφανίσει διαφορετικές διαβαθμίσεις αντικανονικότητας ξεκινώντας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων, χάους και πανικού. Συνεπώς, μια κρίση εμπεριέχει την απειλή απέναντι στους πόρους και τους ανθρώπους, την απώλεια ελέγχου και τις ορατές ή αόρατες συνέπειες αντίστοιχα στους ανθρώπους, τους πόρους και τους οργανισμούς (Πανηγυράκης, 2001).

Οι οικονομικές κρίσεις, διαφέρουν ως προς τη φύση, την ένταση, τη γεωγραφική έκταση, το αντίκτυπο, τη χρονική διάρκεια κ.λπ. Συνεπώς, με κριτήριο την γεωγραφική έκταση, διακρίνονται σε εθνικές, περιφερειακές και παγκόσμιες. Με κριτήριο την χρονική διάρκεια, διακρίνονται σε παροδικές και χρόνιες και από θεματικής άποψης διακρίνουμε επτά (7) βασικές κατηγορίες, α) συγκυριακές και αναπτυξιακές, β) πληθωριστικές, γ) κρίσεις στις αγορές αγαθών, δ) κρίσεις δημοσίου χρέους, ε) συναλλαγματικές, στ) τραπεζικές και ζ) χρηματιστηριακές.

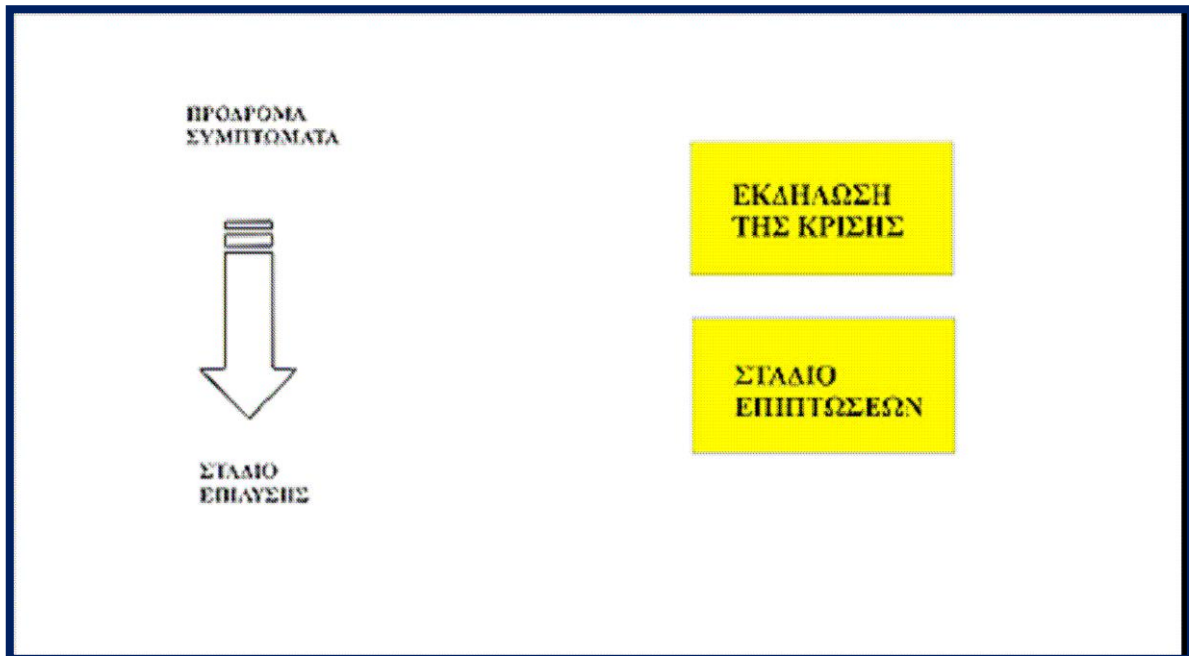
Μια κρίση μπορεί να αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Ο συνήθης κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

1. Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromal crisis stage).
2. Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης (acute crisis stage).
3. Στάδιο των επιπτώσεων (Chronic crisis stage).
4. Στάδιο επίλυσης - ομαλοποίησης (crisis resolution stage) (Σφακιανάκης, 1998).

Εικόνα 2

Βέβαια προτείνεται και ο επιθυμητός κύκλος ζωής μιας κρίσης που παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα. Κατ' αυτόν, από την εμφάνιση των πρόδρομων συμπτωμάτων, με τις κατάλληλες ενέργειες και τακτικές οδηγούμαστε απ' ευθείας στο στάδιο επίλυσης (Σφακιανάκης, 1998).

Εικόνα 3

1.3 Ιστορική ανασκόπηση των οικονομικών κρίσεων

Στον 20^ο αιώνα υπήρξαν διάφορες δραματικές διεθνείς οικονομικές κρίσεις που αφορούσαν τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως τη Νότια Κορέα, την Ταϊλάνδη, την Ινδονησία, τη Σιγκαπούρη και το Χονγκ Κονγκ. Παρά τις εξελιγμένες οικονομίες και θεσμούς, η Νορβηγία, η Σουηδία και η Φιλανδία έζησαν αυστηρές κρίσεις. Τράπεζες και άλλοι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί τέθηκαν κάτω από μεγάλη πίεση και σε πολλές περιπτώσεις κατέρρευσαν. Χρηματιστήρια και νομίσματα βυθίστηκαν. Οι πραγματικές οικονομίες τους επλήγησαν σοβαρά και το ΑΕΠ τους έπεσε σημαντικά, ενώ η παραγωγή επηρεάστηκε σοβαρά.

1.3.1 Το κραχ του 1929

Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς με διεθνή χαρακτήρα που διήρκησε από ένα μέχρι δέκα χρόνια και τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται τον 21^ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η κρίση μεταδόθηκε από τις ΗΠΑ στον υπόλοιπο κόσμο μέσω της μείωσης των εκροών κεφαλαίων από τη χώρα αυτή. Ενδεικτικό των διαστάσεων του κραχ ήταν πως, ενώ μετά τη μεγάλη κατάρρευση του Οκτωβρίου του 1929, τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση στην ιστορία της Wall Street, η αγορά χρειάστηκε λιγότερο από δύο χρόνια, για να ανακτήσει το χαμένο έδαφος, ενώ μετά το 1929 ο Dow Jones δεν ξαναβρήκε το χαμένο μεγαλείο του παρά μόνο έπειτα από 25 χρόνια.

Η μεγάλη κρίση φάνηκε να ξεκινάει με την απότομη κατάρρευση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Από πολλούς θεωρείται ότι το αρχικό αίτιο της κρίσης ήταν η περιοριστική νομισματική πολιτική, που είχε ασκηθεί κατά το προηγούμενο έτος προκειμένου να αντιμετωπιστεί η χρηματιστηριακή κερδοσκοπία. Η κρίση όμως επιτάχθηκε κυρίως λόγω της αδόκιμης οικονομικής πολιτικής με την οποία αντιμετωπίστηκε αλλά και του ανεπαρκούς θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των αγορών.

Οι αιτίες αυτής της κρίσης ήταν:

1. η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ, η οποία προήλθε από:

- α) τη σχετική υπερπαραγωγή πρώτων υλών γεωργικών προϊόντων που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση των τιμών και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών και
- β) τις υπεραισιόδοξες βιομηχανικές επενδύσεις σε τομείς όπως η παραγωγή αυτοκινήτων και ηλεκτρικών συσκευών.

2. η ευάλωτη διεθνής οικονομία, λόγω του γεγονότος ότι:

- α) η διεθνής οικονομία ήταν ήδη εξασθενημένη από τον Παγκόσμιο πόλεμο και
- β) ο αμερικανικός προστατευτισμός και η εμμονή στη αποπληρωμή του συνόλου των δανείων που είχαν δοθεί στις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωνε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα.

Η αλυσιδωτή κατάρρευση επιχειρήσεων και τραπεζών έφερε την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Κατά την κρισιμότερη καμπή αυτής της κρίσης οι άνεργοι έφθασαν τα 30.000.000 (<http://users.hol.gr>).

Το 1932 εκλέχθηκε πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών ο Φραγκλίνος Ρούζβελτ, ο οποίος εφήρμοσε μια νέα πολιτική για την έξοδο από την οικονομική κρίση. Η νέα αυτή οικονομική πολιτική ονομάστηκε «Νιου Ντηλ» (New Deal). Ο βασικός άξονας της πολιτικής του Ρούζβελτ ήταν να ανατεθούν μεγάλες παραγγελίες στις βιομηχανίες, οι οποίες με τη σειρά τους προκειμένου να πραγματοποιήσουν τις παραγγελίες αυτές, θα αναζωογονούσαν άλλες μικρότερες επιχειρήσεις, με σκοπό να επιτευχθεί η ανάκαμψη της οικονομίας. Επιπροσθέτως, με αυτόν τον τρόπο οι εργάτες θα έβρισκαν εργασία και με τις αποδοχές τους θα κινούσαν την αγορά. Αλλά επειδή κανένας δεν είχε χρήματα για να τα επενδύσει (και όσοι είχαν δεν τα επένδυαν), θα έπρεπε το κράτος να αναλάβει τον ρόλο του επενδυτή για να πετύχει την αναθέρμανση της οικονομίας (<http://www.enthesis.net>).

1.3.2 Άλλες οικονομικές κρίσεις

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας. Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17^η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δε θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι στοχευμένες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες. Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της Ιρανικής επανάστασης. Οι χώρες του ΟΡΕC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της

υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρεια θάλασσα (<http://www.enthesis.net>).

Στη συνέχεια, ακολουθεί η κρίση της Ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των Ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929.

Μια άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 ήταν η λεγόμενη Ασιατική κρίση του 1998-1999, που φαίνεται ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές Ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Πρόκειται εδώ για μια τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Το 1994, το Μεξικό πέρασε την επονομαζόμενη «κρίση της τεκίλας». Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχόντων λογαριασμών έφθασε στο επικίνδυνο 7% του ΑΕΠ και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα συρρικνώθηκαν, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει η πάγια ισοτιμία του πέσο έναντι του δολαρίου. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης αποφασίστηκε η υποτίμηση του νομίσματος κατά 15% προκαλώντας επιθέσεις των κερδοσκόπων, με αποτέλεσμα την ελεύθερη διακύμανση του νομίσματος και τη μαζική φυγή κεφαλαίων.

Πλήγμα από διαφθορές, αδυναμία αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής, υποτίμηση του νομίσματος και πολιτική αστάθεια ήταν η λόγοι που οδήγησαν την Ρωσία σε οικονομική κρίση, κατά την περίοδο 1997-1998. Επίσης, όταν οι τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου έπεσαν, η Ρωσία δέχτηκε άλλο ένα πλήγμα. Οι ξένοι επενδυτές πήραν τα χρήματά τους από τη Ρωσία με αποτέλεσμα η δυναμική των τραπεζών να μειωθεί δραματικά. Η κρίση χτύπησε και τις Ουκρανία και Τσεχία και φυσικά τους δείκτες των χρηματιστηρίων, που σημείωσαν μια από τις μεγαλύτερες πτώσεις τους.

Ομοίως, η Βραζιλία αποτελούσε μια οικονομία η οποία είχε υψηλό δημόσιο χρέος. Η πώληση τίτλων στις αναδυόμενες αγορές, ως επακόλουθο της κρίσης στην Ρωσία και η κερδοσκοπία κατά του Ρεάλ (επίσημο νόμισμα της Βραζιλίας), είχε οδηγήσει σε άνοδο των εγχώριων επιτοκίων και διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Καθώς τα συναλλαγματικά της αποθέματα είχαν αρχίσει να μειώνονται

προκαλώντας την ανησυχία του ΔΝΤ, η Βραζιλία μπήκε σε ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης το οποίο είχε στόχο τον κατευνασμό των ανησυχιών των επενδυτών και την αποκατάσταση της δημοσιονομικής τάξης. Για άλλη μια φορά όμως και αυτό το σχέδιο του ΔΝΤ απέτυχε και τον Ιανουάριο του 1999 η Βραζιλία υποτίμησε το νόμισμά της οδηγώντας την χώρα στην ύφεση.

Όσον αφορά την Αργεντινή, το χρέος της είχε αυξηθεί ραγδαία τη δεκαετία του '90 και μαζί με τη διαφθορά της κυβέρνησης η χώρα οδηγήθηκε σε μια κατάσταση που η κυβέρνηση δεν μπορούσε να ελέγξει. Οι επενδυτές έχασαν την εμπιστοσύνη τους στην αγορά και στράφηκαν στις τράπεζες για αναλήψεις. Η κυβέρνηση πάγωσε τους τραπεζικούς λογαριασμούς για έναν ολόκληρο χρόνο και επέτρεπε μόνο αναλήψεις μικροποσών. Διαδηλώσεις έλαβαν χώρα σε όλη την Αργεντινή, με ταραχές και βίαια επεισόδια, με αποτέλεσμα την πτώση της κυβέρνησης του Φερνάντο ντε λα Ρουά (<http://www.oneman.gr>).

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, οι εταιρείες του internet βρέθηκαν στο απόγειο τους. Η τάση για επένδυση σε μετοχές υψηλής τεχνολογίας ήταν γενικευμένη. Το φαινόμενο κορυφώθηκε τον Ιανουάριο του 2000, όταν η AOL εξαγόρασε με το αστρονομικό ποσό των 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων τον όμιλο Time Warner. Το Μάρτιο του 2000 ο δείκτης μετοχών υψηλής τεχνολογίας Nasdaq έφτασε το ιστορικό του υψηλό άνω των 5.000 μονάδων. Η φούσκα έσκασε, με το δείκτη Nasdaq να χάνει μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 το 78% της αξίας του (<http://www.enthesis.net>).

Κατά τα έτη 2000 - 2002 το τραπεζικό σύστημα της Τουρκίας παρουσίασε αρκετά προβλήματα. Συγκεκριμένα, η ανάγκη στήριξης των μεγάλων δημόσιων τραπεζών και αποζημίωσης των καταθετών των ιδιωτικών τραπεζών που απέτυχαν ανάγκασε την κυβέρνηση να αυξήσει το ήδη μεγάλο δημόσιο χρέος. Ένα επιτυχημένο, όμως, πρόγραμμα αναδόμησης και αναχρηματοδότησης των τραπεζών εμπόδισε την επέλευση αρνητικών επιπτώσεων στο δημόσιο χρέος και τη μετάδοση της κρίσης και σε άλλες γειτονικές χώρες.

Αποκορύφωμα όλων των παραπάνω είναι η κρίση του 2008, αποτέλεσμα της κερδοσκοπίας, των χρηματοοικονομικών στοιχημάτων και της χρηματοπιστωτικής καινοτομίας χωρίς οικονομική χρησιμότητα, που έγιναν, σε σημαντικό βαθμό, οι βασικές δραστηριότητες, ίσως και ο αυτοσκοπός ορισμένων μεγάλων διεθνών τραπεζών (Κολλίντζας, Ψαλιδόπουλος, Καραμούζης & Χαρδούβελης, 2009).

1.4 Η τρέχουσα οικονομική κρίση

Η κρίση αυτή έγινε αισθητή τον Σεπτέμβρη του 2008 μετά από όσα αναφέρθηκαν στην παραπάνω υποενότητα. Χαρακτηρίζεται από τους ειδικούς ως η χειρότερη οικονομική κρίση μετά τη μεγάλη του 1929. Αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2006 είχαν αρχίσει να φαίνονται τα σημάδια της αλλά δε δόθηκε σε αυτά η πρέπουσα προσοχή. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι η κρίση ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2006 από την Αμερική με το σπάσιμο της φούσκας των ακινήτων.

Τα βασικότερα αίτια αυτής της κρίσης είναι:

- 1) η αλόγιστη χρήση τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων (Securitization)
- 2) η υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων (Financial Leverage)
- 3) η πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης (Bond Ratings)
- 4) το σύστημα αμοιβών στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Bonus) και
- 5) το κανονιστικό πλαίσιο (<http://www.alba.edu.gr/crisis>)

Είναι φυσικό επόμενο μια οικονομική κρίση να προκαλέσει εκτός από οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Κατά τη διάρκεια των κρίσεων παρατηρείται μια δίχως προηγούμενο αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς. Παρατηρείται μείωση των δαπανών για αγορές, έλλειψη εμπιστοσύνης στα brand και στους θεσμούς της αγοράς και μια γενική μεταβολή των προτιμήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, η κατάρρευση της αγοράς των ακινήτων είχε σαν συνέπεια να περιορίσουν ή να διακόψουν τις δραστηριότητές τους αρκετοί κλάδοι, που σχετίζονται με τις οικοδομικές εργασίες και τον εξοπλισμό των σπιτιών. Αυτό προκάλεσε μείωση της ζήτησης και κατανάλωσης πολλών προϊόντων και υπηρεσιών και συνεπώς τη μείωση του εισοδήματος και την αύξηση της ανεργίας (<http://pmeletios.com>). Η διαδικασία αυτή επηρέασε και άλλους τομείς της οικονομίας σταδιακά λόγω έλλειψης ρευστότητας. Η παρούσα κρίση κινεί σε μηδενικό ή και αρνητικό ρυθμό την ανάπτυξη στην παγκόσμια οικονομία, με εξαίρεση την Κίνα, την Ινδία και μερικές άλλες νέες βιομηχανικές χώρες.

Επιπλέον των όσων αναφέρθηκαν, πρέπει να σημειωθεί ότι η κατάσταση αυτή δημιουργεί και έμμεσες επιπτώσεις, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις άμεσες. Αυτές μπορεί να είναι οι ανισοτιμίες που δύναται να συναντώνται στο χώρο της υγείας και της κοινωνικής προστασίας ή αλλιώς να σχετίζονται με το περιβάλλον όπως είναι η

οικολογική υποβάθμιση ή τέλος με τις κοινωνικές ανισότητες που μπορεί να γίνουν πιο έντονες στο εσωτερικό μιας χώρας (Βισβίτζη, 2012).

Όταν λοιπόν εκδηλωθεί μια κρίση ακολουθεί η οικονομική ύφεση με αλληλοδιαδόχους κύκλους αυξήσεως της ανεργίας και μειώσεως του εισοδήματος και των τιμών όλων των αγαθών μέχρις ότου η ύφεση φθάσει στο τέρμα της. Αμέσως μετά αρχίζει η ανάκαμψη, έστω και εάν οι κυβερνήσεις του κόσμου δεν λάβουν κανένα μέτρο για να την προκαλέσουν. Η ανάκαμψη οφείλεται στο γεγονός ότι πολλοί (πρόσωπα ή εταιρείες) προσπαθούν να ωφεληθούν από τις χαμηλές τιμές των αξιών που τους ενδιαφέρουν (οικοπέδων, κτηρίων, μετοχών, ομολόγων, μέσων παραγωγής, εργοστασίων ή εταιρειών που χρεοκόπησαν κ.λπ.).

Έτσι προκαλείται μια ζήτηση των εν λόγω αξιών και αρχίζει η αύξηση της τιμής των. Στην αρχή η ζήτηση είναι χαμηλή, σταδιακά όμως ανέρχεται ίδια εάν υπάρχουν τράπεζες υγιείς που είναι έτοιμες να προσφέρουν δάνεια που καλύπτουν σεβαστό μέρος των αξιών που φερέγγυοι πελάτες τους θέλουν ν' αγοράσουν. Όταν οι μηνιαίες πωλήσεις αξιών (π.χ. κατοικιών, μετοχών κ.λπ.) αναγόμενες σε ετήσιες φθάνουν στο επίπεδο των πωλήσεων προ της κρίσεως, τότε οι οικονομίες των χωρών εισέρχονται στην ανάκαμψη. Ευνόητο βέβαια είναι ότι με την ανάπτυξη των αγορών και την άνοδο των πραγματοποιούμενων πωλήσεων αυξάνονται και οι τιμές των αξιών (<http://pmeletios.com>).

Σήμερα, στο μέσον αυτής της κρίσης, διαπιστώνεται ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία θα διαρκέσει αρκετά χρόνια, και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο.

Η νομισματική πολιτική που εφαρμόζεται περιλαμβάνει πρώτα απ' όλα συντονισμένες μειώσεις επιτοκίων και παροχή ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με τη διάθεση δισεκατομμυρίων ευρώ στην διατραπεζική αγορά.

Επιπλέον, είναι απαραίτητη και η παρέμβαση του κράτους μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία φαίνεται μέχρι και σήμερα να αποτελεί το εργαλείο αναζωπύρωσης των οικονομιών. Η πολιτική αυτή εφαρμόζεται από κάποιους διεθνείς οργανισμούς όπως το ΔΝΤ, στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας μέσω των «δημοσιονομικών πακέτων». Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης (Μπακατσάκος, 2010).

Συμπερασματικά, μεγάλη βαρύτητα στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης έχει η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα και η εμπιστοσύνη της αγοράς. Για την επίτευξη αυτών, απαιτείται τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να έχουν πρόσβαση στη ρευστότητα και να ασκείται διεθνής πολιτική συνεργασία, η οποία έχει ζωτική σημασία για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της αγοράς.

1.5 Η διαφοροποίηση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση μπορεί να συγκριθεί κυρίως με την κρίση του 1929. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι είναι όμοιες αφού εκτός από κοινά στοιχεία έχουν και σημαντικές διαφορές.

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό από το γεγονός ότι υπάρχει παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών.

Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος της συμβολής των δημοσίων υπαλλήλων στο κράτος μέσω δαπανών και φόρων υπερβαίνει σήμερα το 30%, ενώ το 1929 έφτανε μόλις το 10%. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένας “αυτόματος σταθεροποιητής”, ο οποίος λειτουργεί μέσω της μεταβολής των κρατικών εσόδων και δαπανών. Η αύξηση των δαπανών στηρίζει την οικονομική δραστηριότητα, καθώς μειώνονται τα δημόσια έσοδα σε περιόδους κρίσης. Αυτό οδηγεί σε καταμερισμό των ζημιών του ιδιωτικού με το δημόσιο τομέα. Όσο πιο σημαντικές είναι οι υποχρεωτικές εισφορές του ιδιωτικού τομέα, τόσο ο καταμερισμός του κόστους της κρίσης μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα γίνεται σημαντικότερος.

Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μας επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διείσδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μια πιστωτική κάρτα. Ο συνδυασμός της

χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ πιο αισθητός (<http://www.makthes.gr>).

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η κρίση αυτή έρχεται 78 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929 αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Προέκυψε μετά το ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητος ένας νέος κρατικός παρεμβατισμός, παράλληλα με την κατάρτιση σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν (<http://www.wikipedia.gr>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η έννοια πολιτικός θεσμός

Η έννοια του πολιτικού θεσμού δεν έχει οριστεί με ακρίβεια και σαφήνεια όμως ως σύνθετος όρος αποτελείται από δύο λέξεις και η ερμηνεία αυτών μπορεί να διευκολύνει την αποσαφήνισή του.

Ο όρος **πολιτική** ετυμολογικά προέρχεται από τη λέξη πόλις, την αρχαία πόλη-κράτος και σχετίζεται με τις υποθέσεις της πόλεως. Με το γενικό όρο όμως πολιτική εννοείται το σύνολο των μέτρων και των μεθόδων και διαδικασιών που ακολουθούνται, μέσω των οποίων, ομάδες ανθρώπων οργανώνονται και λειτουργούν, προκειμένου να πετύχουν κατά τον καλύτερο τρόπο και με το μικρότερο δυνατό κόστος τους σκοπούς που επιδιώκουν σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων. Ο όρος εφαρμόζεται τόσο σε κυβερνήσεις κρατών για τον τρόπο διακυβέρνησης και χειρισμού των διαφόρων υποθέσεων, όπως επίσης και σε οργανισμούς, εταιρείες και άλλες οργανώσεις, λαμβάνοντας ανάλογα ιδιαίτερο χαρακτηρισμό. Η πολιτική είναι συνυφασμένη με την εξουσία και τη δύναμη που πηγάζει από αυτή.

Ο όρος **θεσμός** προέρχεται από το ρήμα τίθεμαι. Αυτό που έχει τεθεί, και ισχύει ως δίκαιο. Φέρεται με κύρια σημασία ως κανόνας δικαίου ή νόμος. Επίσης φέρεται και ως σύστημα το οποίο δημιουργεί ηθική και νομική κατάσταση, ενώ στο πληθυντικό φέρεται ως σύνολο θεμελιωδών καταστάσεων νόμου π.χ. πολιτικοί θεσμοί (<http://www.wikipedia.gr>).

Συνεπώς, η έννοια του πολιτικού θεσμού, θα μπορούσε να οριστεί ως το σύστημα, το οποίο φροντίζει για τα μέτρα, τις μεθόδους και τις διαδικασίες που δρουν με γνώμονα το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου. Τέτοιου είδους πολιτικοί θεσμοί αποτελούν τα όργανα του κράτους όπως το εκλογικό σώμα, η βουλή, ο πρόεδρος της δημοκρατίας και η κυβέρνηση (<http://dikaio.panteion.gr>). Όμως ο όρος πολιτικός θεσμός μπορεί να παρερμηνευθεί, παραπέμποντας κάποιον μόνο σε έννοιες που σχετίζονται με βουλευτές και κόμματα. Προς αποφυγή σύγχυσης πρέπει να αναφερθεί πως υπάρχουν κι άλλοι πολιτικοί θεσμοί όπως το πανεπιστήμιο, το νοσοκομείο, το ίδρυμα κοινωνικών ασφαλίσεων, το ίδρυμα αγροτικών ασφαλίσεων, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης όπως δήμοι και κοινότητες και γενικά όποιος δημόσιος φορέας

λειτουργεί προς το κοινωνικό όφελος. Προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητή η έννοια των πολιτικών θεσμών αναφέρονται παρακάτω λίγα λόγια για τον καθένα από αυτούς.

Το **εκλογικό σώμα** είναι άμεσο συλλογικό όργανο του κράτους, που ασκεί τις παρακάτω αρμοδιότητες:

1. εκλογή βουλευτών [άρθ. 51-54]
2. εκλογή των αρχών στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης [άρθ. 102 παρ.2]
3. εκλογή ευρωβουλευτών και
4. δημοψήφισμα (referendum): α. για κρίσιμα εθνικά θέματα [άρθ. 44 παρ.2 εδ.α]
β. για ψηφισμένα νομοσχέδια επί σοβαρού κοινωνικού ζητήματος [άρθ. 44 παρ.2 εδ.β] (<http://dikaio.panteion.gr>).

Η **βουλή** σύμφωνα με το τρέχον σύνταγμα αποτελεί απλό νομοθετικό σώμα, ο αριθμός των μελών του οποίου ορίζεται με νόμο και πρέπει να κυμαίνεται από 200 μέχρι 300. Σήμερα συγκροτείται από 300 μέλη τα οποία εκλέγονται από το εκλογικό σώμα για περίοδο τεσσάρων ετών. Το προεδρείο της βουλής προβλέπεται από το ίδιο το σύνταγμα (άρθρο 65). Αποτελείται από τον πρόεδρο της βουλής, από επτά (7) αντιπροέδρους, τρεις (3) κοσμήτορες και έξι (6) γραμματείς. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η διακομματική του σύνθεση. Τα μέλη της βουλής εκλέγονται από το εκλογικό σώμα με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία για περίοδο τεσσάρων ετών. Η βουλή μπορεί να διαλυθεί από τον πρόεδρο της δημοκρατίας και να προκηρυχθούν εκλογές πρόωρα για συγκεκριμένους λόγους που προβλέπονται από το σύνταγμα, όπως για παράδειγμα μετά από πρόταση της κυβέρνησης για ανανέωση της λαϊκής εντολής, προκειμένου να αντιμετωπιστεί εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας (<http://www.wikipedia.gr>).

Ο **πρόεδρος της δημοκρατίας** είναι ο ανώτατος αιρετός άρχων. Από το 1975, ο πρόεδρος της δημοκρατίας εκλέγεται από τη βουλή με πενταετή θητεία και οι υποψήφιοι προτείνονται μόνο από τις κοινοβουλευτικές ομάδες. Οι αρμοδιότητες του προέδρου της δημοκρατίας σήμερα είναι αρκετά περιορισμένες σε σχέση με το παρελθόν, και κυρίως μετά την αναθεώρηση του συντάγματος το 1986. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του συγκαταλέγονται ο διορισμός του πρωθυπουργού, των υπολοίπων μελών της κυβέρνησης και των υφυπουργών, η ανάθεση διερευνητικών εντολών για τη δυνατότητα σχηματισμού κυβέρνησης που να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της

βουλής, η απαλλαγή της κυβέρνησης από τα καθήκοντά της, η σύγκληση της βουλής σε σύνοδο, η διάλυση της βουλής και η προκήρυξη εκλογών, η έκδοση και δημοσίευση των ψηφισμένων από τη βουλή νομοσχεδίων ή προτάσεων νόμου προκειμένου να καταστούν νόμοι του κράτους, η αναπομπή στη βουλή ψηφισμένου νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου, η έκδοση διαταγμάτων και πράξεων νομοθετικού περιεχομένου, η προκήρυξη δημοψηφίσματος, η εξαγωγή διαγγεμάτων προς το λαό, η μετατροπή ή μετριασμός των ποινών που έχουν επιβληθεί από τα δικαστήρια. Πρέπει να τονιστεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 35 του συντάγματος, σε κάθε περίπτωση, εκτός συγκεκριμένων εξαιρέσεων, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του δεν ενεργεί ποτέ μόνος του, αλλά πάντοτε με την προσυπογραφή του αρμοδίου υπουργού, ο οποίος είναι και ο μόνος πολιτικά υπεύθυνος (<http://www.wikipedia.gr>).

Κατά το συνταγματικό δίκαιο, **κυβέρνηση** ονομάζεται το ανώτατο συλλογικό όργανο το οποίο ασκεί δημόσια διοίκηση σ' ένα κράτος. Οι υποχρεώσεις και τα καθήκοντα αυτού του οργάνου απορρέουν από τον θεμελιώδη και προσδιοριστικό νόμο του πολιτεύματος της πολιτείας, που είναι θεωρητικά το σύνταγμα, όπως αυτό διαμορφώνεται και ισχύει ανάλογα. Κάθε χώρα έχει δικό της τύπο ανώτατης μορφής συλλογικής διοίκησης η οποία θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις και τις ανάγκες του λαού της. Στα δημοκρατικά πολιτεύματα η κυβέρνηση αποτελεί το κεντρικό συλλογικό όργανο της εκτελεστικής εξουσίας. Η κυβέρνηση απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό και το υπουργικό συμβούλιο. Η σύνθεση και η λειτουργία του υπουργικού συμβουλίου ορίζεται πάντα με ιδιαίτερο νόμο (<http://www.wikipedia.gr>).

Το **πανεπιστήμιο** είναι εκπαιδευτικό ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης και επιστημονικής έρευνας που παρέχει πτυχίο πιστοποίησης ακαδημαϊκής εκπαίδευσης. Το πανεπιστήμιο παρέχει τριτοβάθμια και μεταπτυχιακή εκπαίδευση. Στις λατινογενείς γλώσσες η λέξη που χρησιμοποιείται για το πανεπιστήμιο προέρχεται από το λατινικό *universitas*, που σημαίνει ομάδα και σωματείο, καθώς οι πρώτοι μεσαιωνικοί δάσκαλοι της Ευρώπης ήταν συχνά οργανωμένοι σε σωματεία, μέσω των οποίων κανονιζόταν η μίσθωσή τους (<http://www.wikipedia.gr>).

Το **νοσοκομείο** είναι ίδρυμα υγειονομικής περίθαλψης, στο οποίο παρέχεται θεραπεία από ειδικευμένο προσωπικό με ειδικό εξοπλισμό, και συχνά, αλλά όχι πάντα, παρέχει τη δυνατότητα μακροχρόνιας παραμονής των ασθενών. Σήμερα τα νοσοκομεία χρηματοδοτούνται συνήθως από το κράτος, τις οργανώσεις υγείας (με κερδοσκοπικό ή μη σκοπό), τους οργανισμούς παροχής ασφαλειών υγείας ή τις φιλανθρωπικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων φιλανθρωπικών δωρεών. Παράλληλα,

τα σύγχρονα νοσοκομεία επανδρώνονται κατά ένα μεγάλο μέρος από επαγγελματίες γιατρούς, χειρουργούς και νοσηλευτές, ενώ παλαιότερα για τη λειτουργία τους εξαρτιόνταν από τα ιδρυτικά θρησκευτικά τάγματα ή από εθελοντές (<http://www.wikipedia.gr>).

Οι **οργανισμοί κοινωνικών ασφαλίσεων** όπως είναι το ΙΚΑ, το ΟΓΑ, το ΤΕΒΕ, κ.ά., είναι κρατικοί φορείς ασφάλισης που δημιουργήθηκαν με σκοπό την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης καθώς και συντάξεων γήρατος, χηρείας και αναπηρίας στους ασφαλισμένους τους αντίστοιχα. Ωστόσο, σήμερα όλα τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης έχουν ενοποιηθεί σε έναν οργανισμό, τον ΕΟΠΥΥ για τη διευκόλυνση του κοινωνικού συνόλου.

Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) ονομάζονται τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που το καθένα έχει συσταθεί σε συγκεκριμένη εδαφική περιφέρεια και έχει ως σκοπό τη διοίκηση των τοπικών ζητημάτων, τα δε όργανά του εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία από τους δημότες της περιφέρειας. Εμμέσως ο όρος εμπεριέχει και γεωγραφική και δημογραφική σημασία, υπό την έννοια ότι κάθε Ο.Τ.Α. έχει καθορισμένη έκταση, έδρα και συγκεκριμένο πληθυσμό (<http://www.wikipedia.gr>).

2.2 Ο ρόλος των πολιτικών θεσμών

Τα τελευταία χρόνια το θέμα των θεσμών έχει ελκύσει το ενδιαφέρον πολλών οικονομολόγων και το συμπέρασμα από τη μελέτη των ανεπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών είναι ότι οι χώρες που αναπτύχθηκαν το οφείλουν κυρίως στη δημιουργία των κατάλληλων θεσμών. Δεν υπάρχει συνταγή για το ποιοι είναι οι κατάλληλοι θεσμοί για την κάθε χώρα. Η εμπειρία όμως δείχνει ότι οι κατάλληλοι θεσμοί πρέπει να διασφαλίζουν τέσσερα βασικά στοιχεία: Πρώτον, την ισχύ των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και την αποτελεσματική εφαρμογή των συμβολαίων. Δεύτερον, σαφείς κανόνες που ρυθμίζουν τις λειτουργίες των αγορών για να διασφαλιστούν ο ανταγωνισμός και ο έλεγχος των πολλαπλών αποτυχιών της αγοράς. Τρίτον, τη μακροοικονομική σταθερότητα και, τέταρτον, την κοινωνική συνοχή και την επίλυση των διαφορών και συγκρούσεων που ανακύπτουν σε μια κοινωνία.

Είναι αλήθεια ότι οι θεσμοί δεν αλλάζουν ή δεν δημιουργούνται γρήγορα και χωρίς αντιδράσεις. Για να είναι αποτελεσματικοί και αξιόπιστοι οι θεσμοί, πρέπει να έχουν αυτονομία από τα κόμματα, να χαρακτηρίζονται από διαφάνεια στη λειτουργία

τους, να στελεχώνονται αξιοκρατικά και να έχουν διάρκεια. Γι' αυτό και θα πρέπει να στηρίζονται από τη μεγάλη πλειονότητα των πολιτικών δυνάμεων.

Ουσιαστικό και απαραίτητο για τους πολιτικούς θεσμούς είναι να λειτουργούν ανεξάρτητα από κόμματα και πελατειακές σχέσεις των πολιτικών. Μόνο έτσι το κράτος και τα όργανά του θα αποκτήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών. Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι βασική προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία μιας οικονομίας και για τη συμμόρφωση των πολιτών στις υποχρεώσεις τους. Δεν είναι δυνατόν μια κοινωνία να στηρίζεται μόνο στην απειλή τιμωρίας για να συμμορφωθούν οι πολίτες στις υποχρεώσεις τους. Η δημιουργία κοινωνικής συνείδησης είναι κατ' εξοχήν θέμα αξιόπιστων και αποτελεσματικών θεσμών. Μόνο αν γνωρίζει ο πολίτης ότι η δικαιοσύνη είναι αμερόληπτη, ότι τα φορολογικά βάρη επιμερίζονται δίκαια, ότι οι δαπάνες γίνονται για όφελος όλων και δεν υπάρχουν σπατάλες, μόνο τότε θα δεχθεί να καταβάλει πρόθυμα τη συνεισφορά του στην πολιτεία (<http://www.tovima.gr>).

2.3 Κρίση στους πολιτικούς θεσμούς

Το φαινόμενο της κρίσης εμπιστοσύνης στους πολιτικούς θεσμούς που παρατηρείται σε όλες τις μεγάλες δημοκρατίες του κόσμου ολοένα και γίνεται εντονότερο. Δυσπιστία απέναντι στους νόμους, διαρκώς φθίνουσα εμπιστοσύνη στο (Ευρω)Κοινοβούλιο, διευρυμένη απαξίωση των πολιτικών προσώπων, αμφισβήτηση για τους υπερεθνικούς οργανισμούς και τον τρόπο λειτουργίας των δημόσιων φορέων καταλήγει στη λεγόμενη κρίση των πολιτικών θεσμών.

Η απαξίωση των πολιτικών θεσμών συνοδεύεται με μια ευρύτερη ανομιμότητα του δημοσίου, απόρροια φυσικά της διαφθοράς των κρατικών λειτουργών, του αναξιοκρατικού χαρακτήρα του πελατειακού συστήματος αλλά και της δυσαρέσκειας για την ανεπάρκειά του να καλύψει πλέον τις απαιτήσεις. Ωστόσο, επεκτείνεται και στη δημόσια σφαίρα εν γένει, σε αντιδιαστολή με την ιδιωτική, στην οποία μέσα σε ένα πλήρως εξατομικευμένο περιβάλλον, το υποκείμενο βρίσκει καταφύγιο και απορροφάται στον εαυτό του, απαξιώνοντας παράλληλα τις συλλογικές μορφές αντίστασης. Η στάση αυτή ενισχύεται από τις ηγεσίες των συλλογικών φορέων διεκδίκησης, όπως τα συνδικάτα, με αποτέλεσμα να υφίσταται ένα ευρύτερο ζήτημα κρίσης συλλογικής ταυτότητας και αναφοράς (<http://socialactivism.gr>).

Όπως φαίνεται, παγκοσμίως, οι πολιτικοί θεσμοί δεν είναι έτοιμοι να θεσπίσουν σύντομα ένα παγκόσμιο μηχανισμό ανακύκλωσης πλεονασμάτων. Πιο συγκεκριμένα, από τη μια μεριά, έχουμε μια Δύση παγιδευμένη στον ιστό των θεραπεινίδων, δείχνοντας αδύναμη να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του κόσμου με την οικονομία της να βρίσκεται σε τέλμα στασιμότητας. Η αναλυτική ικανότητα που κάποτε της επέτρεπε να κοιτάζει μπροστά φθίνει, οι παραγωγικές ικανότητες της δε συνταιριάζονται όπως παλαιότερα με τις δυνατότητες απορρόφησης της παραγωγής της.

Από την άλλη, έχουμε τις αναδυόμενες οικονομίες της Ανατολής και του Νότου, γεμάτες ανθρώπους πρόθυμους να υπερβούν τα εμπόδια του παρελθόντος, να δημιουργήσουν και να παράγουν, οι οποίοι σκοντάφτουν αφενός στην ανικανότητα της αγοράς να απορροφά αυτά που παράγουν και αφετέρου στα εμπόδια που βάζει στο διάβα τους το δυτικό σύμπλεγμα υπερεθνικών θεσμών και μηχανισμών.

Αυτός ο κόσμος των δύο ταχυτήτων μοιάζει καταδικασμένος. Φαίνεται να οδηγεί στη σύγκρουση μεταξύ εκείνων που επιταχύνουν τη μεγέθυνση των οικονομιών τους και των άλλων των οποίων οι οικονομίες επιβραδύνονται υπό τη σκιά της τραπεζοκρατίας, αλλά που καταφέρνουν ακόμα να διατηρούν το μονοπώλιο πάνω στη στρατιωτική υπεροπλία, πάνω στο παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, πάνω στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και πάνω στους υπερεθνικούς θεσμούς του πλανήτη.

Αν ο παγκόσμιος μηχανισμός πλεονασμάτων είναι απαραίτητος για μια σταθερή παγκόσμια οικονομία, και χωρίς αυτόν διατρέχουμε τον κίνδυνο να επιστρέψουμε στην κατάσταση ριζικής και επισφαλούς αβεβαιότητας που προϋπήρχε του Β' παγκοσμίου πολέμου (με επιπρόσθετους κινδύνους να απορρέουν από τα σημερινά μέσα μαζικής καταστροφής και την κλιματική αλλαγή) είναι δύσκολο να ελπίζουμε σε ένα πιο ευοίωνο, ορθολογικότερο, εναλλακτικό μέλλον. Ένα ευοίωνο σενάριο διαβλέπει το σχηματισμό μιας μεγάλης συμμαχίας αναδυόμενων χωρών που θα σφυρηλατήσει νέες θεσμικές αλλαγές, βασισμένες σε σχεδιασμένες αμοιβαίες επενδύσεις και μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές. Για παράδειγμα, αντί η Κίνα να αγοράζει Βραζιλιάνικα περιουσιακά στοιχεία χωρίς την συγκατάθεση των αξιωματούχων της Βραζιλίας, οι Κινεζικές επενδύσεις να διοχετεύονται βάσει συμφωνίας με την κυβέρνηση της Βραζιλίας. Η συμφωνία αυτή θα μπορούσε να προβλέπει ότι οι κεφαλαιακές εισροές στη Βραζιλία, στην Κίνα, στην Αργεντινή, στην Ινδία, στη Νότια Αφρική, στην Τουρκία και σε επιλεγμένες χώρες της Αφρικής θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως ο παγκόσμιος μηχανισμός ανακύκλωσης πλεονασμάτων του μέλλοντος και η βάση μιας ισόρροπης, σταθερής οικονομικής μεγέθυνσης.

Ένα δεύτερο ακόμα πιο ευοίωνο σενάριο θα προέκυπτε εάν η Δύση αποφάσιζε να υιοθετήσει την πρόταση του John Maynard Keynes (στο πλαίσιο της συνδιάσκεψης στο Bretton Woods το 1944) να δημιουργηθεί κάποια διεθνής οικονομική ένωση που θα θεσμοθετούσε σε στέρεα βάση την ανακύκλωση των παγκόσμιων πλεονασμάτων Δύσης και Ανατολής, Βορρά και Νότου.

2.4 Τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης των πολιτικών θεσμών

Η άρση των διαχρονικών παθογενειών στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, η περιθωριοποίηση των προσώπων που χρησιμοποίησαν ή χρησιμοποιούν την πολιτική ως εφιαλτήριο για τρυφή ζωή, η αποκατάσταση εμπιστοσύνης στον ελεγκτικό, αναπτυξιακό και κοινωνικό ρόλο του κράτους είναι ορισμένες μόνο από τις πιο ουσιαστικές κατευθύνσεις, η υλοποίηση δράσεων στο πλαίσιο των οποίων θα επαναφέρει σε ικανοποιητικό βαθμό την εμπιστοσύνη στους θεσμούς. Επίσης, η προώθηση νέων μορφών διαρθρωμένου διαλόγου και ανοικτών και συμμετοχικών φόρουμ των ενδιαφερομένων μερών (θεσμικών οργάνων και πολιτών), στο πλαίσιο μιας συνολικής στρατηγικής για την επίτευξη μιας ολοένα και μεγαλύτερης συμμετοχής των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, σε όλα τα επίπεδα, είναι βέβαιο ότι μπορεί να συμβάλει στην άρση των ανισοτήτων, στην επίτευξη ισορροπίας συμφερόντων, στην τοποθέτηση του συλλογικού οφέλους πάνω από τις προσωπικές επιδιώξεις και τις ατομικές απολαβές (<http://socialactivism.gr>).

Πιο αναλυτικά, μια θεσμική αλλαγή που προτείνεται είναι η διακοπή της χρηματοδότησης των κομμάτων. Να καλούνται να συναγωνιστούν με ίσους όρους (το επιτάσσει το σύνταγμα) με οποιαδήποτε άλλη ομάδα πολιτών έχει διαμορφώσει πολιτική πρόταση και διεκδικεί την ψήφο των πολιτών. Να συναγωνιστούν τεκμηριωμένες προτάσεις καθώς και κοινωνικές απόψεις και στοχεύσεις χωρίς χρυσοπληρωμένα «επικοινωνιακά» τεχνάσματα και ψεύδη σε πολυτελείς συσκευασίες.

Άλλες θεσμικές αλλαγές μπορεί να είναι η διακοπή μισθοδοσίας των άεργων δημοσίων υπαλλήλων, που πληρώνονται με κοινωνικό χρήμα αλλά και η περικοπή αλόγιστων κονδυλίων, τα οποία εγκρίνονται κάθε χρόνο στα πανεπιστήμια για την επισκευή φθορών και αντικατάσταση κατεστραμμένου υλικού από καταλήψεις ή βανδαλισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η έννοια της κρίσης

Τα τελευταία είκοσι χρόνια η έννοια της κρίσης εμφανίζεται στο δημόσιο λόγο με εντυπωσιακή συχνότητα. Αναφορές στην «κρίση της πολιτικής», στην «κρίση των θεσμών», στην «κρίση του πολιτικού συστήματος» ή ακόμα και στην «κρίση αξιών», είναι συνεχείς και λαμβάνουν μάλιστα και χαρακτήρα καθολικού ερμηνευτικού σχήματος μιας ορισμένης διανόησης.

Προφανώς, όλες αυτές οι κοινότοπες παρατηρήσεις της τελευταίας εικοσαετίας δεν στερούνταν εμπειρικών δεδομένων. Πράγματι, διαστάσεις όπως η μείωση του πολιτικού ενδιαφέροντος, η σταδιακή μείωση της πολιτικής και συνδικαλιστικής συμμετοχής, η άνοδος φαινομένων ατομικισμού και πολιτικού κυνισμού και άλλα εκτεταμένα φαινόμενα διαφθοράς συνυπήρχαν στο πολιτικό οικοδόμημα.

Αν όμως δεν υπήρχε κρίση δε σημαίνει ότι δεν παρατηρούνταν έρπουσες τάσεις κρίσης. Οι οποίες και θα αναδειχτούν αργότερα έντονα κατά την περίοδο της πραγματικής κρίσης, αυτής που χαρακτηρίζεται από την ανοικτή οικονομική κρίση και την πολιτική της διαχείριση, όπως ορίζεται από τον οδικό χάρτη των μνημονίων (Βερναρδάκης, 2013).

Η κρίση προκαλεί μια αυτοκριτική επανεξέταση αντιλήψεων και πεποιθήσεων, που μέχρι πρόσφατα θεωρούσαμε στέρεες και αναμφισβήτητες. Μόνο φανατικοί ή δογματικοί μπορούν να επαναπαύονται στηριζόμενοι πάντα στις ίδιες ακλόνητες και απλοϊκές βεβαιότητες. Ωστόσο, οι δραματικές συνέπειες της κρίσης και οι ανατροπές που επιφέρει στη ζωή των πολλών δεν ευνοούν τον αναγκαίο κριτικό και αυτοκριτικό στοχασμό. Τροφοδοτούν, αντίθετα, την πόλωση των πνευμάτων, τη διανοητική και πολιτική σύγχυση (<http://www.efsyn.gr>).

3.2 Κρίση και πολιτικό σύστημα

Παρότι η λέξη κρίση αποτελεί έναν όρο πασπαρτού, που σημαίνει πολλά και τίποτα, δε χρειάζεται να έχει κανείς γνώσεις γύρω από την πολιτική για να διαπιστώσει ότι η κρίση στο πολιτικό σύστημα συνδέεται με αδυναμία λειτουργίας θεσμικών

κανόνων, αδυναμία πειθούς, αδυναμία αναπαραγωγής της εξουσίας του αλλά ακόμα και αδυναμία αυτοδύναμης διοίκησης της χώρας.

Συνέπεια της πολιτικής κρίσης είναι ότι το κράτος επιχειρεί να αποτρέψει ενδεχόμενες ανατροπές με νομοθεσία «εκτάκτου ανάγκης», επίκληση του δημοσίου συμφέροντος για την παράκαμψη κάθε διαφωνίας προς τις αποφάσεις του, ένταση του αστυνομικού αυταρχισμού και αποστασιοποίηση από βασικές αξίες του δυτικού πολιτισμού.

Η αναζήτηση όμως του τι φταίει για όλα αυτά παραμένει ανοικτό ζήτημα και η δυσκολία της απάντησής του έγκειται στο γεγονός ότι πολλοί συγχέουν τα αίτια με τα συμπτώματα της πολιτικής κρίσης (<http://rednotebook.gr>).

Φέρεται η άποψη πως πρώτη και κύρια αιτία της πολιτικής κρίσης είναι η οικονομική κρίση. Μια άλλη πάλι άποψη υποστηρίζει ότι η οικονομική κρίση είναι απλώς η αφορμή για να βγουν στην επιφάνεια με τον πλέον δραματικό τρόπο οι προϋπάρχουσες ανεπάρκειες ενός κράτους. Τέλος, μια τρίτη άποψη λέει πως καμία από τις δύο προηγούμενες απόψεις δεν είναι σωστή.

Ενώ η δεύτερη αιτία της πολιτικής κρίσης αναφέρεται στο θεσμικό πλαίσιο όπου φαίνεται πως οι κυβερνήσεις, αδυνατώντας να διασφαλίσουν τη λαϊκή συναίνεση για την πολιτική τους και μη μπορώντας να αντέξουν οποιαδήποτε διαφοροποίηση από αυτή, προχωρούν σε μια ευρεία μεταρρύθμιση του κράτους επί το αυταρχικότερο. Δε στηρίζονται μόνο σε νομοθετήματα έκτακτου χαρακτήρα που εισάγουν παρεκκλίσεις από τις αρχές του προηγούμενου πλαισίου (π.χ. για τα εργασιακά δικαιώματα, την ισότιμη φορολόγηση, την προστασία του περιβάλλοντος, τη χωροταξία, τις πολιτικές ελευθερίες κ.λπ.), αλλά επίσης ενορχηστρώνουν τον ευνουχισμό άλλων κρατικών θεσμών που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τους πολίτες προκειμένου να επηρεάσουν την πολιτική της, όπως είναι η δικαιοσύνη, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα πανεπιστήμια. Έτσι, μέσα από τις πολιτικές που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης διαμορφώνεται ένας νέος αυταρχικός κρατισμός, γεγονός που από μόνο του θέτει το πολιτικό σύστημα σε αμφισβήτηση.

Σε μια δημοκρατία η πολιτική δεν αποφασίζεται μόνο κάθε τέσσερα χρόνια με τις εκλογές, αλλά καθημερινά μέσα από ένα σύνθετο σύστημα κοινωνικών και πολιτικών αλληλεπιδράσεων, όπου ρόλο έχουν τα άτομα, οι συλλογικότητες που δημιουργούν, τα μέσα διαμαρτυρίας και διεκδίκησης των αιτημάτων τους, οι θεσμοί του κράτους κ.λπ. Ακόμη και όταν μια διεκδίκηση δεν τελεσφορεί, η δυνατότητα αξιοποίησης ενός τέτοιου εύρους μηχανισμού δημιουργεί συναινέσεις και νομιμοποίηση της άποψης που

τελικώς επικρατεί. Όμως όταν οι δυνατότητες επηρεασμού και διαμόρφωσης των πολιτικών αποφάσεων αδρανοποιούνται, έχει σαν άμεση συνέπεια το πολιτικό σύστημα να μην έχει σταθερότητα και οι πολίτες να στρέφονται σε μη θεσμικούς τρόπους λειτουργίας, σταματώντας να αναγνωρίζουν στον πολιτικό κόσμο το ρόλο του εκπροσώπου τους (<http://rednotebook.gr>).

3.3 Οι πολιτικοί θεσμοί στην οικονομία

Η βελτίωση των θεσμών σε μια χώρα είναι ένας εξαιρετικά δύσκολος στόχος, επειδή οι θεσμοί είναι μακροπρόθεσμες μεταβλητές που συνήθως αλλάζουν πολύ αργά. Επίσης, η αδυναμία των θεσμών συχνά αποτελεί πολιτικοοικονομικό φαινόμενο. Ενώ η αδυναμία των θεσμών είναι επιβλαβής για τη γενική οικονομική ευημερία μιας χώρας μπορεί να είναι επωφελής για σχετικά μικρές, αλλά πολιτικά οργανωμένες, κοινωνικές ομάδες που αντιτάσσονται στη βελτίωση των θεσμών. Οπότε, η μεταβολή του θεσμικού πλαισίου μιας χώρας απαιτεί την ύπαρξη ισχυρών κοινωνικοπολιτικών συμμαχιών που θα πιάσουν προς αυτή την κατεύθυνση. Από αυτή την άποψη, σε χώρες με ανεπαρκείς θεσμούς, μια οικονομική ύφεση μια προσωρινή αρνητική απόκλιση του ΑΕΠ από το δυνητικό ΑΕΠ μπορεί να αποτελέσει μια ευκαιρία για θεσμική βελτίωση. Μια ύφεση και κυρίως μια μεγάλη ύφεση ή κρίση συχνά αδυνατίζει πολιτικά τις κοινωνικές ομάδες που αντιτίθενται σε θεσμικές αλλαγές (Johnson, 2009). Αυτό διευκολύνει τη δημιουργία κοινωνικοπολιτικών συμμαχιών που επιβάλλουν τη θεσμική βελτίωση. Παρόλο που οι κρίσεις είναι πολύ δυσάρεστα φαινόμενα, που οι κυβερνήσεις πρέπει να προσπαθούν να αποφεύγουν με όποιον τρόπο μπορούν, έχει παρατηρηθεί ότι ορισμένες φορές μια κρίση μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο για θεσμική βελτίωση σε μια χώρα με ανεπαρκείς θεσμούς (Bruckner & Ciccone, 2011).

3.4 Θεσμικά προβλήματα που οδηγούν σε οικονομική κρίση

Το πώς οι πολιτικές και θεσμικές μεταβλητές μπορούν και επηρεάζουν την δημόσια οικονομική λειτουργία και εν τέλει την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης

έχει αναλυθεί από διάφορους μελετητές. Με βάση αυτό το πλαίσιο μπορεί να υπάρχει μια ευδιάκριτη διάκριση ανάμεσα στο αυξανόμενο εισόδημα και στην βελτίωση του ευρύτερου πλέγματος πολιτικής και θεσμικής ανάπτυξης.

Κατά αυτήν την έννοια το γεγονός του να μην υπάρχει πολιτική και θεσμική ισορροπία παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον North «Οι θεσμοί είναι οι κανόνες του παιχνιδιού σε μια κοινωνία» ενώ με βάση τους Acemoglu και Robinson, «τα θεσμικά προβλήματα μπορεί να θεωρηθούν η κύρια αιτία για την οικονομική μεγέθυνση καθώς και για τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στις διάφορες χώρες του κόσμου» (<http://topolitiko.blogspot.gr>). Κάποια από τα κοινά θεσμικά προβλήματα που απαντώνται συχνά, αναλύονται παρακάτω.

Το πρώτο θεσμικό πρόβλημα σχετίζεται με την αδυναμία των θεσμών ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με τους North και Thomas οι θεσμοί ιδιοκτησίας είναι οι κανόνες με τους οποίους λειτουργεί μια κοινωνία και με γνώμονα ότι σε όλες τις κοινωνίες, οι πολίτες συνήθως δρουν με απώτερο σκοπό τη μεγιστοποίηση της προσωπικής ωφέλειας ή του κέρδους τους, γίνεται εύκολα κατανοητό πως χωρίς αυτού του είδους τους θεσμούς, η μεγιστοποίηση μπορεί να πάρει τη μορφή εξαναγκαστικών και βίαιων δραστηριοτήτων, όπως πόλεμοι, κλοπές, δουλεία και λεηλασία. Επιπλέον, από την άλλη πλευρά, η ύπαρξη των κατάλληλων θεσμών ωθεί ή δίνει κίνητρα στους πολίτες να μεγιστοποιήσουν την ωφέλεια και το κέρδος τους με τρόπους που είναι επίσης κοινωνικά εποικοδομητικοί, δηλαδή με τρόπους που διαχέουν οφέλη και στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

Οι θεσμοί ιδιοκτησίας εξασφαλίζουν ότι ο κάθε πολίτης έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει εθελοντικά σε οικονομικές δραστηριότητες και να αποκτήσει προσωπική περιουσία. Οι καρποί της οικονομικής δραστηριότητας του πολίτη προστατεύονται με διαφανείς νόμους που εφαρμόζονται αποτελεσματικά από το κράτος. Οπότε η ύπαρξη δυνατών θεσμών ιδιοκτησίας εγγυάται την προστασία του πολίτη από καταναγκαστική αρπαγή της περιουσίας του από άλλες, ίσως ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες και από το ίδιο το κράτος (το οποίο θα μπορούσε να αρπάξει με καταναγκαστικό τρόπο πλούτο από ορισμένους πολίτες και στη συνέχεια να τον διανείμει σε πολιτικά δικτυωμένες κοινωνικές ομάδες). Μερικά παραδείγματα θεσμών ιδιοκτησίας είναι ένα δίκαιο και ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα, το οποίο, ανάμεσα στα άλλα, εγγυάται τη σωστή τήρηση συμφωνιών και συμβολαίων, ένα αποτελεσματικό νομοθετικό πλαίσιο και μια εκτελεστική εξουσία που εφαρμόζει σωστά τους νόμους. Οι θεσμοί ιδιοκτησίας μιας

χώρας θεωρούνται καλοί όταν παρέχουν προστασία σε ένα μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου (Acemoglu, Johnson & Robinson, 2005).

Ένας βασικός ρόλος των σωστών θεσμών ιδιοκτησίας είναι να ωθήσουν τους πολίτες προς εποικοδομητικές οικονομικές δραστηριότητες, δηλαδή να αξιοποιήσουν προς όφελος ολόκληρης της κοινωνίας τη φυσική τάση του κάθε πολίτη να μεγιστοποιήσει το προσωπικό του κέρδος. Καθώς οι δυνατοί θεσμοί ιδιοκτησίας προσφέρουν προστασία από αρπαγή του πλούτου, αποθαρρύνουν τους πολίτες από το να ασχοληθούν με καταναγκαστικές δραστηριότητες. Σε χώρες με δυνατά θεσμικά πλαίσια τα οφέλη από αρπακτικές δραστηριότητες είναι περιορισμένα, κάτι που δίνει κίνητρο στους πολίτες να στρέψουν την προσοχή τους σε πιο κοινωνικά εποικοδομητικούς τομείς.

Επομένως, ένας από τους σημαντικότερους τρόπους μέσω των οποίων η ποιότητα των θεσμών ιδιοκτησίας επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία μιας χώρας είναι η κατανομή του ταλέντου (Murphy, Shleifer & Vishny, 1991). Αδύναμοι θεσμοί δίνουν κίνητρα στα ικανότερα και πιο παραγωγικά μέλη της κοινωνίας να στραφούν σε κοινωνικά επιζήμιες δραστηριότητες μηδενικού αθροίσματος. Για παράδειγμα, σε χώρες με αδύναμα θεσμικά πλαίσια ο πιο εύκολος τρόπος οικονομικής επιτυχίας και καταξίωσης είναι συχνά η κατάχρηση πλούτου από άλλους πολίτες παρά η δημιουργία καινούργιου πλούτου. Μερικές συνηθισμένες μέθοδοι αρπαγής είναι η λεηλασία του κράτους, η λεηλασία άλλων κρατών μέσω πολέμων και η υποδούλωση άλλων κοινωνικών ομάδων μέσω απαλλοτριώσεων ή εξοντωτικής και καταχρηστικής φορολογίας. Ως αποτέλεσμα, η σπατάλη ενός μεγάλου μέρους του ταλέντου και ανθρώπινου δυναμικού που υπάρχει σε μια χώρα σε μη εποικοδομητικές δραστηριότητες μηδενικού αθροίσματος οδηγεί στη μείωση της οικονομικής ευημερίας και την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης.

Από την άλλη πλευρά, ποιοτικοί θεσμοί ιδιοκτησίας δίνουν κίνητρα στα ικανότερα και πιο παραγωγικά μέλη της κοινωνίας να στραφούν σε κοινωνικά εποικοδομητικές δραστηριότητες, οι οποίες πέρα από τους συμμετέχοντες ωφελούν ολόκληρη την κοινωνία και αυξάνουν το συνολικό πλούτο της οικονομίας. Σε ένα δυνατό θεσμικό πλαίσιο, ο πιο εύκολος τρόπος οικονομικής επιτυχίας και καταξίωσης είναι η δημιουργική επιχειρηματικότητα, η καινοτομία και άλλες δραστηριότητες που ωφελούν ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Καθώς το ταλέντο της χώρας αξιοποιείται στην παραγωγή καινούργιου πλούτου και δεν σπαταλιέται σε δραστηριότητες

μηδενικού αθροίσματος, η οικονομική ευημερία αυξάνεται και η οικονομική ανάπτυξη επιταχύνεται.

Ένα δεύτερο θεσμικό πρόβλημα που συνδέεται άμεσα με το πρώτο είναι η διαφθορά στο δημόσιο τομέα και σημαίνει κατάχρηση εξουσίας και πολιτικής δύναμης για προσωπικό κέρδος. Στις σύγχρονες οικονομίες ο κρατικός τομέας διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο και διαχειρίζεται πολύ σημαντικά χρηματικά ποσά. Για παράδειγμα, το φορολογικό εισόδημα του κράτους ως ποσοστό του ΑΕΠ τείνει να μεγαλώνει όσο η χώρα αναπτύσσεται περισσότερο (Besley & Persson, 2009). Για αυτό το λόγο, η ύπαρξη μιας αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης και κρατικών λειτουργιών που δρουν σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον είναι ένας απαραίτητος πυλώνας για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία.

Η διαφθορά συχνά συνδέεται με την ύπαρξη ενός υπερβολικά πολύπλοκου νομοθετικού, ρυθμιστικού ή φορολογικού πλαισίου σε μια οικονομία. Όταν οι πολίτες ή οι εταιρείες αδυνατούν να ανταποκριθούν στους κανόνες του κράτους, επειδή αυτοί οι κανόνες είναι εξαιρετικά δυσβάστακτοι, ωθούνται σε ανορθόδοξες μεθόδους, όπως η δωροδοκία δημόσιων λειτουργιών, για να αποφύγουν τους κανόνες. Έτσι, η πολυπλοκότητα των κρατικών κανόνων είναι συχνά αχρεία και αναποτελεσματική, ενώ έχει ως αρνητικό αποτέλεσμα την αύξηση της διαφθοράς.

Ένα καλό παράδειγμα είναι το νομοθετικό πλαίσιο για την ίδρυση και είσοδο στην αγορά μιας καινούργιας επιχείρησης. Υπάρχουν τεράστιες διαφορές στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο από χώρα σε χώρα. Σε μια ακραία περίπτωση, στη Μοζαμβίκη χρειάζονται 19 διαδικασίες και εγκρίσεις για την ίδρυση μιας επιχείρησης. Ένας μέσος επιχειρηματίας πρέπει να αφιερώσει 149 εργάσιμες ημέρες για να ολοκληρώσει αυτές τις διαδικασίες. Στον Καναδά, από την άλλη πλευρά, χρειάζονται μόνο δύο διαδικασίες που μπορούν να ολοκληρωθούν σε δύο ημέρες. Εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι πιο πολύπλοκοι νομοθετικοί κανόνες δεν οδηγούν σε καλύτερη προστασία των καταναλωτών από τις εταιρείες και τα προϊόντα τους. Περισσότερες απαιτούμενες κρατικές εγκρίσεις δεν μειώνουν την πιθανότητα ατυχήματος από τα εμπορευόμενα προϊόντα ή τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Όμως, περισσότερες απαιτούμενες κρατικές εγκρίσεις αυξάνουν τη διαφθορά και ωθούν περισσότερες εταιρείες να καταφύγουν στην παραοικονομία για να αποφύγουν τελείως τους κρατικούς κανόνες. Γενικά, χώρες που είναι περισσότερο ανεπτυγμένες οικονομικά έχουν πιο απλοποιημένα νομοθετικά και ρυθμιστικά πλαίσια (Djankov et al. 2002).

Τέλος, το χρηματοοικονομικό σύστημα είναι πολύ σημαντικός φορέας για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία μιας χώρας. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διευκολύνουν τη ροή κεφαλαίων από πολίτες που έχουν τη δυνατότητα της αποταμίευσης, προς πολίτες που έχουν τη δυνατότητα της σωστής επένδυσης και χρησιμοποίησης των κεφαλαίων. Έτσι ένα καλό χρηματοοικονομικό σύστημα είναι αρωγός της καινοτομίας, της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της δημιουργίας καινούργιων θέσεων εργασίας σε μια οικονομία. Χωρίς μια ποιοτική χρηματοπιστωτική υποδομή, πολλοί ικανοί πολίτες με δημιουργικές επιχειρηματικές ιδέες αλλά χωρίς δικά τους κεφάλαια θα ήταν αποκλεισμένοι από την αγορά λόγω της έλλειψης χρηματοδότησης. Επίσης, πολλοί πολίτες με μεγάλα δικά τους κεφάλαια αλλά χωρίς επιχειρηματικές ικανότητες και ιδέες θα είχαν περιορισμένες επενδυτικές δυνατότητες. Γενικά, είναι γνωστό ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη συνδέεται με υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και με υψηλότερους ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλή ΑΕΠ σε μια χώρα (King & Levine, 1993).

Οι χρηματοοικονομικοί θεσμοί είναι ένας ακρογωνιαίος λίθος για τη σωστή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας. Πιο συγκεκριμένα, ένας πιστωτής που παρέχει ένα δάνειο σε μια επιχείρηση ή έναν ιδιώτη έχει αυξημένες πιθανότητες να καταφύγει σε δέσμευση περιουσίας του δανειζόμενου. Από τη μεριά του ο δανειζόμενος, αφού λάβει το δάνειο, μπορεί να προσπαθήσει να το χρησιμοποιήσει για σκοπούς που δεν προβλέπονται από την αρχική συμφωνία με τον πιστωτή ή και να ιδιοποιηθεί το ποσό του δανείου για προσωπικό πλουτισμό. Για αυτό τον λόγο, η παρουσία ενός κατάλληλου νομοθετικού και εκτελεστικού πλαισίου είναι απαραίτητη για την τήρηση των συμβολαίων ανάμεσα σε πιστωτές και δανειζόμενους. Μόνο όταν οι πιστωτές έχουν εμπιστοσύνη στους χρηματοοικονομικούς θεσμούς αποφασίζουν να δώσουν σημαντικά δάνεια και μόνο τότε υπάρχει ικανοποιητικό επίπεδο χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας σε μια χώρα (Djankov, McLiesh & Shleifer, 2007).

Ομοίως, ένας επενδυτής που παρέχει κεφάλαιο σε μια επιχείρηση με τη μορφή της αγοράς μετοχών είναι πιθανό να εμφανίζει απαιτητική συμπεριφορά από τους μεγαλομετόχους ή τη διοίκηση της εταιρείας. Καθώς οι μεγαλομέτοχοι ή τα στελέχη μιας επιχείρησης είναι αυτοί που λαμβάνουν τις σημαντικές διαχειριστικές αποφάσεις, έχουν τη δυνατότητα, εάν το θελήσουν, να προχωρήσουν σε κατάχρηση της εξουσίας τους, προσπαθώντας να αποκομίσουν προσωπικά οφέλη από τα κεφάλαια των μικρομετόχων. Για αυτό τον λόγο, και σε αυτή την περίπτωση, η παρουσία ενός

κατάλληλου νομοθετικού και ρυθμιστικού πλαισίου είναι απαραίτητη για τη δυνατότητα χρηματοδότησης επιχειρήσεων από επενδυτές, αφού μόνο όταν οι επενδυτές έχουν εμπιστοσύνη στους χρηματοοικονομικούς θεσμούς αποφασίζουν να προχωρήσουν σε σημαντική χρηματοδότηση επιχειρήσεων μέσω αγοράς μετοχών (Shleifer & Wolfenzon, 2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Η Ελληνική οικονομία

Η Ελληνική οικονομία είχε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανόδου μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο, κατά κύριο λόγο όμως επειδή ξεκινούσε από πολύ χαμηλή βάση. Η συνεχής σύγκλιση με τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες διακόπηκε απότομα το 1973 λόγω της πρώτης μεγάλης πετρελαϊκής κρίσης, κάτι που συνετέλεσε και στην πτώση της χούντας. Ακόμη χειρότερη έγινε η κατάσταση το 1979, με το ξέσπασμα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης (Καζάκος, 2009).

Την 1 Ιανουαρίου του 2002 η Ελλάδα, και οι άλλες έντεκα τότε χώρες της Ευρωζώνης απέκτησαν κοινό νόμισμα, το ευρώ. Η ένταξης της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ έγινε το 2001 μετά την επιτυχή πορεία σύγκλισης των δημοσιονομικών μεγεθών και την ικανοποίηση κατά τη διάρκεια του 2000 των (τεσσάρων από τα πέντε) κριτηρίων της συνθήκης του Μάαστριχτ (πληθωρισμός, έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, δημόσιο χρέος, μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών, μακροπρόθεσμο επιτόκιο δανεισμού). Το ακαθάριστο προϊόν συνέχισε να αυξάνεται με ρυθμούς άνω του Ευρωπαϊκού μέσου όρου εν μέρει λόγω των επενδύσεων σε υποδομές σχετιζόμενες με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, αλλά και λόγω της ευκολίας πρόσβασης σε πιστώσεις για καταναλωτικές δαπάνες. Ωστόσο η Ελλάδα από το 2001 έως και το 2005 βρέθηκε να παραβιάζει το κριτήριο για έλλειμμα κάτω από 3% του συμφώνου σταθερότητας, το οποίο έχει σκοπό να διασφαλίζει ότι τα κράτη μετά την ένταξη στην ευρωζώνη και την ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχτ, συνεχίζουν να τα τηρούν.

Από τα τέλη του 2009 και αρχές 2010, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών (οικονομική κρίση) και τοπικών (ανεξέλεγκτες δαπάνες κατά την περίοδο μέχρι τις εκλογές του 2009) παραγόντων η Ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ελλάδα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα, με ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης και πολύ υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης, όπου κατατάχθηκε 22^η στον κόσμο το 2010 (Country Fact Sheets - Greece, 2010) και 22^η στον δείκτη του The Economist το 2005

για την ποιότητα ζωής παγκοσμίως (<http://www.economist.com>). Με βάση τα στοιχεία της Eurostat το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ισούταν με το 94% του μέσου όρου της ΕΕ το 2008 (<http://www.eurostat.gr>). Οι κύριοι μεγάλοι κλάδοι της Ελληνικής οικονομίας είναι ο τουρισμός, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων και η επεξεργασία καπνού, η υφαντουργία, τα χημικά, τα προϊόντα μετάλλου, η μεταλλευτική και οι μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Η μεγέθυνση του ΑΕΠ της Ελλάδος είναι επίσης, κατά μέσον όρο, από το 1990 υψηλότερη από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, η Ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, περιλαμβανομένων και της αύξησης των επιπέδων της ανεργίας, την γραφειοκρατία και τη διαφθορά (<http://www.economist.com>). Το 2009, η Ελλάδα είχε την δεύτερη χαμηλότερη κατάταξη στην Ε.Ε. σύμφωνα με το δείκτη οικονομικής ελευθερίας (μετά την Πολωνία), ενώ κατατάσσεται 81^η παγκοσμίως. Η χώρα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς και χαμηλή ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της (<http://www.weforum.org>).

Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, για πρώτη φορά από το 1993. Μια ένδειξη της τάσης υπερχρέωσης τα περασμένα χρόνια είναι το γεγονός ότι η αναλογία ιδιωτικών δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες (αναλογία δηλαδή μεγαλύτερη του ένα προς ένα) κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007 (<http://stocks.pathfinder.gr>).

Μέχρι το τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτης σπατάλης λίγο πριν τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009), η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα καθώς και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ε.Ε. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4% του ΑΕΠ. Αυτό, και τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους (στο 127,1% του ΑΕΠ το 2009) οδήγησαν σε υψηλό κόστος δανεισμού, που προκάλεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (<http://www.washingtonpost.com>).

Το εργατικό δυναμικό της Ελλάδος φτάνει συνολικά τα 4,9 εκατομμύρια και είναι το δεύτερο πιο σκληρά εργαζόμενο ανάμεσα στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), μετά την Νότιο Κορέα (<http://www.forbes.com>). Το κέντρο ανάπτυξης του Γκρόνιγκεν δημοσίευσε μια έρευνα

που αποκάλυπτε ότι μεταξύ του 1995 και του 2005, η Ελλάδα ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά έθνη. Οι Έλληνες εργάστηκαν κατά μέσον όρο 1.900 ώρες ανά έτος, ακολουθούμενοι από τους Ισπανούς (με μέσο όρο 1.800 ώρες ανά έτος) (<http://www.ethnos.gr>).

4.2 Ο ρόλος των επενδύσεων στην Ελληνική οικονομία

Οι επενδύσεις της Ελληνικής οικονομίας βασίστηκαν στην αγορά κατοικίας, στον τουρισμό και στην κατανάλωση υλικών αγαθών και επομένως η βιομηχανική και αγροτική παραγωγή συνεχώς μειωνόταν. Με αυτό τον τρόπο το Ελληνικό κράτος και οι κάτοικοι του αύξησαν τα χρέη τους για να συντηρήσουν τα επίπεδα κατανάλωσης τους πάνω από αυτά που μπορούσαν πραγματικά. Η Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, είχε κάνει το κράτος την κύρια μηχανή οικονομικής ανάπτυξης. Για αυτό το λόγο απέτυχε όχι μόνο να αναπτύξει τις ικανότητες και την παραγωγικότητα της ώστε να παράγει βιομηχανικά προϊόντα, αλλά και να παραμείνει ανταγωνιστική μέσα στα πλαίσια της Ευρωζώνης. Επιπλέον, οι Έλληνες σε σχέση με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, εμφανίζουν ένα απογοητευτικό ποσοστό επιχειρηματικών επενδύσεων. Γι' αυτό και το 2008 η παγκόσμια τράπεζα χαρακτήρισε την Ελλάδα ως την χώρα με το πιο απογοητευτικό επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ευρωζώνη. Ακόμα και σήμερα η Ελλάδα κατέχει την εκατοστή θέση στον κλάδο δημιουργίας επιχειρήσεων και παραμένει στην ίδια θέση από το 2009 πίσω από κράτη όπως η Υεμένη, το Βιετνάμ, η Γουατεμάλα, η Ιορδανία (<http://www.worldbank.org>).

Το γεγονός αυτό είναι σημαντικό γιατί η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας έχει κατά κύριο λόγο διαστρεβλωθεί τόσο από το μοντέλο διακυβέρνησης, όσο και από το ρόλο του κράτους αλλά και από την πολιτική και θεσμική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, ο Μο (2001) έχει περιγράψει το πώς η διαφθορά μπορεί να επηρεάσει τόσο την πολιτική ισορροπία όσο και την οικονομική ανάπτυξη. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για τα επίπεδα κατανάλωσης στην Ελλάδα όπου σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδας είναι τα τελευταία χρόνια αυξανόμενα σε εισαγόμενα προϊόντα κυρίως. Έτσι, οι Έλληνες φαίνεται πως σταμάτησαν να αγοράζουν τα Ελληνικά προϊόντα και οι Ελληνικές βιομηχανίες έκλεισαν ή μεταφέρθηκαν σε άλλες χώρες. Είναι φανερό δηλαδή ότι το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας τα τελευταία τριάντα χρόνια βασίστηκε σε μια επιχειρηματική βάση, που έκανε το κράτος βασικό μηχανισμό

ανάπτυξης ενώ ταυτόχρονα ο ρόλος της ελεύθερης αγοράς, οικονομίας, επιχειρηματικότητας και καινοτομίας υποβαθμίστηκε.

4.3 Η τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα

4.3.1 Αναδρομή της κρίσης από την αρχή μέχρι σήμερα

Το φαινόμενο της κρίσης είναι γνωστό σε όλους, ανεξάρτητα από το πόσο επηρεάζει τη ζωή του καθενός και τα τελευταία χρόνια έχει φτάσει σε απελπιστική κατάσταση. Το έλλειμμα και το χρέος των Ελληνικών δημοσιονομικών αυξάνεται και προβλέπεται να φτάσει σε ανησυχητικά επίπεδα. Μια από τις σημαντικότερες συνέπειες της κρίσης της οικονομίας είναι η αύξηση της ανεργίας, η οποία έχει φτάσει σε διψήφιο αριθμό ενώ ανάμεσα στους νέους το ποσοστό των ανέργων ξεπερνά το 25%. Στοιχεία των τελευταίων μηνών δείχνουν την ύπαρξη μιας διαρθρωτικής αδυναμίας της Ελληνικής οικονομίας να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας εντείνοντας την ανησυχία για το φαινόμενο. Μεγάλο μερίδιο της ευθύνης φέρει για αυτήν την κατάσταση η άθλια διαχείριση των οικονομικών της Ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής και του ασφαλιστικού τομέα αλλά και η παγκόσμια οικονομική κρίση. Ωστόσο έντονος λόγος γίνεται για την πορεία που ακολούθησαν τα πακέτα στήριξης του κράτους προς τις τράπεζες, τα οποία θεωρήθηκαν περιορισμένα σε αριθμό και σε μέγεθος. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι κρατικοί λειτουργοί δε φρόντισαν ώστε αυτά να διοχετευτούν από τις τράπεζες στις επιχειρήσεις και από εκεί στην κοινωνία. Εκτός αυτού, σύμφωνα με στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>), σχετικά με την πορεία της Ελληνικής βιομηχανίας, δεν είναι μόνο η μείωση του τζίρου κατά 26,8% που προκαλεί έντονη ανησυχία, αλλά και ο πρόδρομος δείκτης των νέων παραγγελιών. Ο δείκτης αυτός σημείωσε πτώση κατά 36% και προοιωνίζει το βαθμό απασχόλησης του παραγωγικού δυναμικού για τους επόμενους μήνες ενώ ταυτόχρονα έδωσε μια εικόνα για τα χειρότερα που ακολούθησαν στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τη μηνιαία έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ το έτος 2011 (<http://www.statistics.gr>) προέκυψε ότι η συνολική απασχόληση σημείωσε σημαντική πτώση κατά -1,3% ετησίως. Η δε ανεργία εκτοξεύθηκε στο 8,5% του εργατικού δυναμικού, με τους ανέργους να αυξάνονται στις 420 χιλιάδες έναντι των 324 χιλιάδων που ήταν ένα χρόνο πριν. Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν από τον Τειρεσία το 2012 οι

ακάλυπτες επιταγές και οι απλήρωτες συναλλαγματικές ξεπέρασαν τα δύο δισεκατομμύρια ευρώ από την αρχή του χρόνου. Πρόκειται για μια απειλή που υπάρχει πάνω από ολόκληρη την οικονομία της χώρας. Όλη η αγορά δουλεύει με μεταχρονολογημένες επιταγές, οι οποίες λόγω της ύφεσης λειτουργούν ως αντίστροφη πυραμίδα.

Βέβαια η κυβέρνηση έχει έσοδα, τα οποία προέρχονται π.χ. από φόρους και δαπάνες. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό κι έτσι δημιουργείται το χρέος. Πρέπει να τονίσουμε ότι η σχέση μεταξύ χρέους και ελλείμματος είναι αμφίδρομη, το έλλειμμα σε ένα δεδομένο έτος αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα έτη αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος (Λαπαβίτσας, 2012).

Το μέγεθος της οικονομίας υπολογίζεται με βάση το ΑΕΠ, δηλαδή τη συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην Ελλάδα (<http://www.oecd-ilibrary.org>). Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, η κυβέρνηση ουσιαστικά ισοσκελίζε έσοδα και δαπάνες. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά κατά τη δεκαετία του 1980, οι δαπάνες υπερέβησαν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας. Το έλλειμμα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες. Τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους, το οποίο αυξήθηκε από 26% επί του ΑΕΠ, το 1980 σε 71% το 1990. Το χρέος συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα εν μέρει λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους (<http://www.oecd-ilibrary.org>). Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες πολίτες καταναλώναν περισσότερο, ενώ μικρότερο ποσοστό δαπανούνταν για παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. την κατασκευή εργοστασίων και αυτοκινητοδρόμων. Και τα δύο αυτά φαινόμενα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 και στον τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν από τις τότε κυβερνήσεις τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Πράγματι, το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, δηλ. δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για την αύξηση της μισθοδοσίας στον δημόσιο τομέα, δηλ. περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι και υψηλότεροι μισθοί, καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών, δηλ. περισσότεροι συνταξιούχοι και υψηλότερες συντάξεις (Featherstone et

al., 2002). Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους αφού η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Επίσης, η συσσώρευση εξωτερικού χρέους εξαρτάται από το εάν η κυβέρνηση ή ο ιδιωτικός τομέας, δηλαδή επιχειρήσεις και πολίτες, δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το εξωτερικό χρέος βρίσκεται σε παρόμοιο υψηλό επίπεδο με της Ελλάδας, για ένα μεγάλο μέρος του δανεισμού ευθύνεται ο ιδιωτικός τομέας, δηλαδή οι Ισπανικές τράπεζες δανείζονταν από τράπεζες του εξωτερικού προκειμένου να παρέχουν δάνεια σε Ισπανούς πολίτες, οι οποίοι έπειτα αγόραζαν σπίτια σε υπέρογκες, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τιμές. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δε δανείστηκε από το εξωτερικό αφού οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Πράγματι, το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύεται από την κυβέρνηση, ανήλθε στο 89% επί του ΑΕΠ το 2009 ή στο 79% επί του συνολικού δημοσίου χρέους. Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της. Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες και παλαιότερα, σε μικρότερη όμως κλίμακα, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό, δηλαδή η Ελλάδα εισήγαγε περισσότερο από ότι εξήγαγε. Το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει επίσης ότι η Ελλάδα καταναλώνει και επένδυει περισσότερο από ότι παράγει. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία, δηλαδή ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 στο 82,5% το 2009.

Εν ολίγοις, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία του 2000, όταν διοργανώθηκαν οι Ολυμπιακοί αγώνες ενώ παράλληλα οι Έλληνες πολίτες εξέφρασαν μικρότερη προθυμία αποταμίευσης καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών πιο άμεσα διαθέσιμα.

Σήμερα η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια βαθιά οικονομική ύφεση που άρχισε στις ΗΠΑ ως χρηματοοικονομική κρίση το 2007 και οδήγησε σε μια παγκόσμια ύφεση που απειλεί τώρα πολλές υπερχρεωμένες χώρες της Ευρώπης. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να αναστείλει απότομα τη χορήγηση δανείων προς τα αδύνατα κράτη σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή για την παγκόσμια οικονομία αποτέλεσε τη σπίθα για μια πυρκαγιά που εξαπλώνεται σταδιακά σε όλες τις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου. Στην πρώτη γραμμή βρίσκονται η Ελλάδα και η Ισπανία. Η τρόικα που αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) εφαρμόζει νεοφιλελεύθερες πολιτικές για την επίλυση προβλημάτων της Ελλάδας. Αυτή η προσέγγιση θέτει ως αίτημα ότι μια ευρεία ποικιλία μέτρων, όπως η περικοπή των δημόσιων δαπανών, η μείωση των μισθών και η αύξηση των φόρων θα σταθεροποιήσει μακροπρόθεσμα την οικονομία όμως φαίνεται εκ των πραγμάτων να προκαλεί τα αντίθετα αποτελέσματα εμβαθύνοντας την κρίση.

Κάτι πολύ παρόμοιο συνέβη κατά τη διάρκεια του μεγάλου κραχ το 1929 στις ΗΠΑ, όταν σύμφωνα με τον John Kenneth Galbraith, το ανεξέλεγκτο χρηματιστήριο προκάλεσε την άνθηση, κρίση και κάμψη, τις οποίες ο Joseph Schumpeter όρισε ως οικονομικούς κύκλους της κεφαλαιοκρατίας (Schumpeter, 1928). Και τώρα όπως και τότε, οι διάσημοι οικονομολόγοι της εποχής απέτυχαν να προβλέψουν το κραχ και ενθάρρυναν τις μονίμως ανοδικές τιμές των μετοχών και την άριστη πιστοληπτική ικανότητα πολλών τραπεζών λίγες μέρες πριν χρεοκοπήσουν. Η μεγάλη ύφεση των Η.Π.Α. που ακολούθησε το κραχ του 1929 υπερνικήθηκε με μια προστατευτική οικονομική πολιτική σύμφωνα με την Κεϋνσιανή προσέγγιση, η οποία αύξησε τις δημόσιες δαπάνες και τα ποσοστά απασχόλησης και επέβαλε αυστηρούς κανονισμούς στις τράπεζες.

Δεν είναι απαραίτητο να πάει κάποιος τόσο πίσω στην ιστορία για να εντοπίσει την ανικανότητα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών να ξεπερνούν τις οικονομικές κρίσεις (Zambarloukou, 2006). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 το ΔΝΤ και η παγκόσμια τράπεζα προσπάθησαν να εφαρμόσουν αυτές τις πολιτικές στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Ένα ευρύ φάσμα των αποκαλούμενων πολιτικών φιλελευθεροποίησης και ιδιωτικοποίησης πραγματοποιήθηκε σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής, της ανατολικής Ασίας και της Αφρικής, με την ελπίδα ότι θα επιτύγχαναν οικονομική ανάπτυξη. Η έκβαση ήταν μια βάνανση εμβάθυνση της οικονομικής ύφεσης στις λατινοαμερικάνικες χώρες και αυτές της Αφρικής, ενώ κάποια

επιτυχία επιτεύχθηκε στην ανατολική Ασία. Όμως, η Ασιατική κρίση που άρχισε το 1997 απέδειξε ότι τελικά επιδεινώθηκε παρά βελτιώθηκε η κατάσταση. Παρομοίως στην Ελλάδα σήμερα, το ΔΝΤ επέβαλε φορολογική αυστηρότητα, το φοβερό λάθος που καθυστέρησε την ανάκαμψη των ασιατικών οικονομιών.

4.3.2 Τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα σήμερα

Η οικονομική κρίση της Ελλάδας που άρχισε τα τελευταία χρόνια έχει βαθιές ρίζες. Το πρόβλημα πολλοί λένε ότι ξεκινά από την κακή διαχείριση της οικονομίας από τις εκάστοτε κυβερνήσεις στην Ελλάδα μετά την κατάρρευση της χούντας το 1974. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2004 η χώρα κατάφερε να βρεθεί ανάμεσα στις πιο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου.

Όμως το πρόβλημα άρχισε το 1981 (Tsakalotos, 1998) όπου η τότε κυβέρνηση πράγματι προσπάθησε και κατάφερε να μειώσει την ανεργία σε μεγάλα επίπεδα ακλουθώντας την πολιτική της πρόσληψης στο δημόσιο τομέα και της πληρωμής του με δανεικά.

Ένα άλλο αίτιο αυτής της κρίσης είναι η πολιτική διαφθορά (Katsios, 2006) και αδιαφάνεια των συναλλαγών, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές χώρες είτε με αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες είτε με υπέρογκες εξοπλιστικές δαπάνες που πραγματοποιούνται με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας και την ισορροπία δυνάμεων αλλά καταλήγουν στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος.

Ένα ακόμα μεγάλο πρόβλημα που συνετέλεσε στο ξέσπασμα της σημερινής κρίσης είναι η φοροδιαφυγή (Matsaganis & Flevotomou, 2010), κάτι που συμβαίνει από την εποχή της ίδρυσης του Ελληνικού κράτους και αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς στην Ελλάδα και ειδικότερα από επιχειρηματίες και επαγγελματίες όλων των κλάδων.

Τέλος, εκτός από την εσωτερική κακοδιαχείριση της οικονομίας ένα άλλο βασικό αίτιο της σημερινής κρίσης που έχει πλήξει την Ελλάδα και άλλα Ευρωπαϊκά κράτη όπως την Πορτογαλία και την Ισπανία είναι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έπληξε την Ελλάδα αφού πολλές επιχειρήσεις τοπικές και ξένες προτίμησαν επενδύσεις σε χώρες με φτηνό εργατικό δυναμικό, παρόλο που ο μέσος μισθός στην Ελλάδα είναι από τους χαμηλότερους στην δυτική Ευρώπη. Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες έφτιαξαν εργοστάσια στις Βαλκανικές χώρες και χιλιάδες τοπικές επιχειρήσεις έκλεισαν. Η Ελληνική ναυτιλία και ο Ελληνικός εμπορικός στόλος που κάποτε ήταν ο κυριότερος κλάδος εισαγωγής συναλλάγματος

στη Ελλάδα σήμερα εξακολουθεί να είναι από τους μεγαλύτερους στον κόσμο αλλά τα περισσότερα πλοία είναι υποτιμημένα με το 90% περίπου των πληρωμάτων να αποτελείται από ξένους, κυρίως από την Ασία και τα κράτη της ανατολικής Ευρώπης.

4.3.3 Προτεινόμενα μέτρα ανάκαμψης από την κρίση στην Ελλάδα

Αναμφίβολα, η κρίση αυτή επηρεάζει και επιβαρύνει άμεσα την Ελληνική οικονομία, αναδεικνύοντας τις χρόνιες και διαρθρωτικές αδυναμίες της και παράλληλα τις βραχυχρόνιες επιπτώσεις, όπως αυτές ενσωματώνονται στα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού (Σταϊκούρας, 2009). Σε αυτή τη δυσμενή για τη χώρα συγκυρία, η Ελληνική κυβέρνηση, εξαντλώντας και αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες επιλογές και βαθμούς ελευθερίας, πρέπει να αναλάβει κάποιες διορθωτικές, στοχευόμενες, πρωτοβουλίες όπως:

1. Την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας μέσω της ενίσχυσης των πιστωτικών ιδρυμάτων και της επιτάχυνσης της χρηματοδότησης από το πρόγραμμα δημόσιων επενδύσεων .
2. Την εγγύηση των καταθέσεων των αποταμιευτών, την προστασία των δανειοληπτών, τη στήριξη των επιχειρήσεων με τη χρηματοδοτική εγγύησή τους
3. Την ενίσχυση κλάδων και τομέων που πλήττονται περισσότερο από την κρίση όπως είναι ο αγροτικός τομέας και οι κλάδοι του τουρισμού, της οικοδομής και της εμπορίας αυτοκινήτων
4. Τη διανομή σημαντικού κοινωνικού μερίσματος με τις αυξημένες δαπάνες και τις πρόσθετες πιστώσεις για την κοινωνική προστασία (Symeonidou, 1996)
5. Την ενίσχυση των εσόδων με παρεμβάσεις σε τομείς με μικρότερη φορολογική επιβάρυνση και με στόχο τη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών
6. Την περικοπή των δαπανών με τη συγκρατημένη εισοδηματική πολιτική καθώς και τις περικοπές στις ελαστικές δαπάνες.

Αυτές οι προτάσεις μπορούν να συμβάλλουν στην όξυνση των συνεπειών της κρίσης και αναμένεται να ενισχύσουν τη δημόσια οικονομία της χώρας, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύουν μακροχρόνιες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισορροπίες όπως το υψηλό δημόσιο χρέος και το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας.

Επιπλέον όμως χρειάζεται οι κυβερνητικές πολιτικές να κινηθούν σε τρεις κατευθύνσεις. Πρώτον να στραφούν στη δημιουργία νέων παραγωγικών θέσεων εργασίας τόσο στον επιστημονικό τομέα όσο και στον τομέα εκσυγχρονισμού παραγωγής. Δεύτερον να πάρουν πρωτοβουλίες σταδιακής διεύρυνσης των εσόδων, κυρίως μέσω της απλοποίησης του φορολογικού συστήματος και τρίτον να δράσουν για τη σταδιακή μείωση των δημοσίων δαπανών, κυρίως μέσω της αναδιοργάνωσης της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού με επίδειξη υπευθυνότητας, συνέπειας, διορατικότητας και ρεαλισμού στη λήψη των αποφάσεων με στόχο την οικονομική αποτελεσματικότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη (Σταϊκούρας, 2009).

4.4 Ο ρόλος των πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας είναι η έλλειψη ποιοτικών θεσμών η έλλειψη ποιοτικών νομοθετικών, ρυθμιστικών και εκτελεστικών πλαισίων για τον κατάλληλο έλεγχο των οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων και των πολιτών. Η ανεπάρκεια των θεσμών οδηγεί σε στρεβλώσεις των κινήτρων στην οικονομία, στην κακή κατανομή του υπάρχοντος ταλέντου και στην απώλεια ενός σημαντικού μέρους του παραγωγικού δυναμικού της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, τρία μεγάλα θεσμικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας είναι πρώτον, οι ανεπαρκείς θεσμοί ιδιοκτησίας, δεύτερον, η ύπαρξη διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση και τρίτον, οι ανεπαρκείς χρηματοοικονομικοί θεσμοί.

Η παρούσα οικονομική κρίση είναι ένα πολύ δυσάρεστο οικονομικό φαινόμενο που έχει αρνητικές επιπτώσεις σε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Παρόλα αυτά, η κρίση θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για θεσμικές αλλαγές, καθώς μπορεί να διευκολύνει τη δημιουργία κοινωνικοπολιτικών συμμαχιών που υποστηρίζουν μια θεσμική βελτίωση. Από την άλλη πλευρά, όμως, ακόμα και μια ενδεχόμενη θεσμική αναβάθμιση δεν είναι πιθανό να συνεισφέρει στην αντιμετώπιση της παρούσας κρίσης. Επειδή η κρίση είναι ένα βραχυπρόθεσμο κυκλικό φαινόμενο, ενώ τα αποτελέσματα μιας θεσμικής αναβάθμισης είναι μακροπρόθεσμα, τα κέρδη από μια θεσμική βελτίωση πιθανώς δεν θα έρθουν εγκαίρως για να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της τωρινής κρίσης, δηλαδή της κυκλικής μείωσης του Ελληνικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Βέβαια, μια θεσμική βελτίωση θα οδηγούσε σε πολύ σημαντικά μακροπρόθεσμα οφέλη για την Ελληνική οικονομία, όπως στη μακροπρόθεσμη

επιτάχυνση του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης και στη μακροπρόθεσμη αποπληρωμή του χρέους.

Ένα από τα μεγάλα προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας είναι η απουσία ποιοτικών θεσμών ιδιοκτησίας. Οι σχετικά αδύναμοι θεσμοί ιδιοκτησίας της Ελληνικής οικονομίας οδηγούν σε σοβαρές στρεβλώσεις στην κατανομή του ταλέντου και στην κατασπατάληση του ανθρώπινου δυναμικού. Πολλοί ικανοί και άρτια εκπαιδευμένοι Έλληνες πολίτες έχουν ως κύριο επαγγελματικό τους στόχο τον διορισμό στον δημόσιο τομέα και από την άλλη μεριά η προσφορά εργασίας ενισχύει την προοπτική αυτή. Με παρόμοιο τρόπο, πολλές επιχειρήσεις έχουν ως κύριο στόχο τις συναλλαγές με το Ελληνικό κράτος παρά τη δυναμική καινοτομία και την ενεργοποίηση σε ανταγωνιστικές εγχώριες ή διεθνείς αγορές. Έτσι ένα μεγάλο μέρος του δυναμικού της χώρας αφιερώνεται στην απλή μεταφορά πλούτου μεταξύ κοινωνικών ομάδων παρά στη δημιουργία καινούργιου πλούτου. Μια βελτίωση των θεσμών ιδιοκτησίας και στροφή του ανθρώπινου δυναμικού σε κοινωνικά εποικοδομητικές δραστηριότητες θα οδηγούσε αυτόματα σε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ και της οικονομικής ευημερίας.

Οι θεσμοί ιδιοκτησίας στην Ελλάδα μπορούν να βελτιωθούν με μια απλοποίηση και ορθολογισμό του νομοθετικού πλαισίου. Η ύπαρξη απλούστερων και λιγότερο αντιφατικών νόμων θα μειώσει την αβεβαιότητα των πολιτών για την πιθανή τήρηση (ή αθέτηση) συμφωνιών και συμβολαίων που έχουν συνάψει με άλλους πολίτες. Επίσης, θα μειώσει την αβεβαιότητα των πολιτών στις συναλλαγές τους με το κράτος καθώς η δυνατότητα του τελευταίου για αυθαίρετη ερμηνεία του νομικού πλαισίου και αρπαγή της περιουσίας των πολιτών θα περιοριστεί. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η βελτίωση του δικαστικού συστήματος το οποίο πρέπει να απονέμει δικαιοσύνη με γρήγορο και αποτελεσματικό τρόπο. Οι θεσμοί ιδιοκτησίας μπορούν να βελτιωθούν με απλούς τρόπους, όπως την πιο αποτελεσματική οργάνωση των σχετικών κρατικών υποδομών.

Σχετικά με τη διαφθορά στο δημόσιο τομέα της Ελλάδας, υπάρχει σοβαρό πρόβλημα. Ένας δείκτης που συχνά χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της διαφθοράς είναι ο Δείκτης Διαφθοράς της Οργάνωσης Διεθνούς Διαφάνειας (Corruption Perceptions Index of Transparency International). Το 2009 ο δείκτης διαφθοράς για την Ελλάδα ήταν 3,8 (<http://www.transparency.org>). Αυτό το σκορ είναι χαμηλό δεδομένου ότι είναι στο ίδιο περίπου επίπεδο με χώρες όπως η Βουλγαρία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία. Αν και το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας το 2009 ήταν σημαντικά υψηλότερο από το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Βουλγαρίας, του Μαυροβουνίου

και της Ρουμανίας, ο δείκτης διαφθοράς για όλες αυτές τις χώρες ήταν περίπου ο ίδιος. Αυτό αποτελεί μια ένδειξη για το σοβαρό πρόβλημα διαφθοράς και διάβρωσης του δημόσιου τομέα που υπάρχει στην Ελλάδα.

Όπως και στη γενικότερη περίπτωση των θεσμών ιδιοκτησίας, η διαφθορά στην Ελλάδα μπορεί να μειωθεί με απλοποίηση και ορθολογισμό του νομοθετικού πλαισίου. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για ευαίσθητους τομείς, όπως οι πολεοδομικοί κανονισμοί, οι φορολογικοί κώδικες και οι κανονισμοί για την είσοδο νέων επιχειρήσεων στην αγορά. Ένα απλούστερο νομοθετικό πλαίσιο θα δίνει λιγότερες ευκαιρίες για την πιθανή είσπραξη γραφειοκρατικών διοδίων και θα ενθαρρύνει τους πολίτες και τις επιχειρήσεις να αποφεύγουν τις ανορθόδοξες συναλλαγές με κρατικούς λειτουργούς. Επίσης, είναι σημαντικό το δικαστικό σύστημα να γίνει πιο γρήγορο και αποτελεσματικό και να προστατεύει τους πολίτες από πιθανή κατάχρηση εξουσίας των κρατικών λειτουργών.

Το τρίτο θεσμικό πρόβλημα που απασχολεί την Ελλάδα είναι οι σχετικά αδύναμοι χρηματοοικονομικοί θεσμοί. Για παράδειγμα, το 1998 οι La Porta et al. μέτρησαν το βαθμό προστασίας των πιστωτών σε διάφορες χώρες. Ο βαθμός νομικής προστασίας στην Ελλάδα ήταν 1 (ένα). Αυτό το σκορ είναι χαμηλό, αλλά κατά ένα μέρος οφείλεται στο γεγονός ότι η Ελλάδα έχει ένα νομικό σύστημα Γαλλικής προέλευσης. Θεσμοί Γαλλικής προέλευσης εμφανίζουν σημαντικά χαμηλό μέσο βαθμό προστασίας των πιστωτών, της τάξεως του 1,58 σε σύγκριση με θεσμούς Αγγλικής προέλευσης που έχουν μέσο βαθμό προστασίας 3,11. Όμως, ο βαθμός νομικής προστασίας των πιστωτών στην Ελλάδα είναι χαμηλότερος ακόμα και από το μέσο όρο του βαθμού προστασίας στις χώρες με θεσμούς Γαλλικής προέλευσης. Επίσης, η Ελλάδα έχει χαμηλό βαθμό σε αρκετές κατηγορίες προστασίας επενδυτών και μικρομετόχων (La Porta et al., 1998).

Μια από τις συνέπειες της αδυναμίας των χρηματοοικονομικών θεσμών στην Ελλάδα είναι η υψηλή συγκέντρωση ιδιοκτησίας στις Ελληνικές επιχειρήσεις. Στη μέση Ελληνική επιχείρηση το μερίδιο ιδιοκτησίας των τριών μεγαλύτερων μετόχων είναι 67%, που είναι υψηλότερο από το μέσο όρο του 54% στις χώρες με θεσμούς Γαλλικής προέλευσης και υψηλότερο από το μέσο όρο του 43% στις χώρες με θεσμούς Αγγλικής προέλευσης. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ενδείξεις για τη σχετική αδυναμία των χρηματοοικονομικών θεσμών στην Ελλάδα.

Οι χρηματοοικονομικοί θεσμοί στην Ελλάδα μπορούν να βελτιωθούν με μια αναβάθμιση του νομοθετικού πλαισίου που θα παρέχει περισσότερα δικαιώματα σε

πιστωτές, επενδυτές και μικρομετόχους. Ίσως ακόμα πιο σημαντική είναι η αποτελεσματική εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου από τα κρατικά εκτελεστικά όργανα και το δικαστικό σύστημα διότι όπως επισημαίνουν οι La Porta et al., (1998) το Ελληνικό δικαστικό σύστημα δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό στην εφαρμογή των χρηματοπιστωτικών θεσμών.

4.5 Δείκτες οικονομικής, πολιτικής και θεσμικής ανάπτυξης

Προκειμένου να γίνει κατανοητή εις βάθος η κρίση της Ελλάδας, συστήνεται η χρήση δεικτών και μάλιστα ο συνδυασμός οικονομικών, πολιτικών και θεσμικών δεικτών διότι για παράδειγμα οι οικονομικοί δείκτες από μόνοι τους δεν μπορούν να δώσουν ασφαλή συμπεράσματα παρά μόνο αν συνδυαστούν με τα πολιτικά και θεσμικά στοιχεία της χώρας.

Κάποιοι από τους οικονομικούς δείκτες που δίνουν σημαντικά στοιχεία είναι τα ποσοστά μεγέθυνσης της χώρας, το δημόσιο χρέος, τα ποσοστά παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας και τέλος τα ποσοστά επενδύσεων. Όλοι όμως οι παραπάνω δείκτες επηρεάζονται από τους θεσμικούς, πολιτικούς δείκτες και το μοντέλο διακυβέρνησης της Ελλάδας. Αν συνδυαστούν τα παραπάνω στοιχεία ίσως γίνει κατανοητή και η διαφοροποίηση της κρίσης στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρώπης. Για παράδειγμα, τα ποσοστά επενδύσεων στην Ελλάδα το 2000 δεν ήταν απογοητευτικά όμως υπήρχαν κάποια σημεία που χρειάζονταν περαιτέρω ανάλυση. Πρώτον, η περίοδος 2000-2004 ήταν για την Ελλάδα η περίοδος προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας και τεράστια ποσά από τις κυβερνήσεις και από την Ευρωπαϊκή Ένωση δαπανήθηκαν για αυτό το σκοπό. Δεύτερον, η χώρα είχε πετύχει να γίνει μέλος της Ευρωζώνης και έτσι σε ολόκληρη την χώρα ήταν εμφανές το αίσθημα αισιοδοξίας για το μέλλον της. Τρίτον, την ίδια περίοδο οι επιχειρηματικές επενδύσεις στην Ελλάδα ήταν από τις χαμηλότερες σε ολόκληρη την Ευρωζώνη. Αυτό σημαίνει πως όχι μόνο το κράτος επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη της χώρας αλλά και ότι το Ελληνικό οικονομικό μοντέλο μεγέθυνσης ήταν πολύ διαφορετικό από των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό όμως ήταν ένα φανερό αποτέλεσμα της πολιτικής, οικονομικής και θεσμικής υπανάπτυξης της χώρας στην Ελλάδα. Γι' αυτό το λόγο η οικονομική αισιοδοξία της πρώτης περιόδου ήταν παραπλανητική. Μετά το 2003 τα συνολικά ποσοστά επενδύσεων μειώθηκαν και το

2009 η Ελλάδα ήταν η προτελευταία Ευρωπαϊκή χώρα σε αυτά τα ποσοστά (<http://topolitiko.blogspot.gr>).

Την άποψη της έντονης διαφοροποίησης της Ελληνικής κρίσης έρχονται να ενισχύσουν πολιτικά φαινόμενα όπως το φαινόμενο του κρατισμού, η λειτουργία της διακυβέρνησης, η επίδραση στην οικονομία των πανίσχυρων συνδικάτων και ομάδων συμφερόντων, η αποτυχία του εξευρωπαϊσμού, η διαφθορά, η πολιτική σταθερότητα και η κοινοβουλευτική συνέχεια. Αυτά τα φαινόμενα τα οποία μπορούν να παρατηρηθούν κατά την διάρκεια των τελευταίων τριάντα χρόνων είχαν ένα πολύ σημαντικό αποτέλεσμα. Οι Έλληνες ακολούθησαν ένα μοντέλο πολιτικής, οικονομικής και θεσμικής ανάπτυξης το οποίο άμεσα και έμμεσα επηρέασε τις πολιτικές και οικονομικές τους επιλογές και προτιμήσεις καθώς και τον τρόπο σκέψης τους. Από το 1980 οι Έλληνες δημιούργησαν αυτό το μοντέλο και οι πολιτικοί ηγέτες της χώρας συνέχισαν να το εφαρμόζουν με αποτέλεσμα την κατάρρευση ολόκληρου του συστήματος. Τα παραπάνω θα μπορούσαν να αποτελέσουν την εξήγηση για το λόγο για τον οποίο οι Έλληνες ήθελαν να γίνουν δημόσιοι λειτουργοί ή δημόσιοι υπάλληλοι ή να δουλεύουν για το κράτος γενικότερα. Με αυτό τον τρόπο δημιούργησαν ένα σύστημα, το οποίο εν τέλει απέτυχε να τους υποστηρίξει κατά την διάρκεια τριών διαφορετικών σταδίων ανάπτυξης στην Ελλάδα, δηλαδή την περίοδο της διαδικασίας κοινωνικοποίησης στις αρχές του 1980, την περίοδο της απεθνοποίησης τη δεκαετία του 1990 και την τελευταία περίοδο του εκσυγχρονισμού.

Αναφέρεται από το World Economic Forum ότι σύμφωνα με τους δείκτες της Lisbon Review για την ποιότητα της διακυβέρνησης η Ελλάδα το 2008 και το 2010 ήταν η 23^η χώρα ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. Η Ελλάδα είναι ουσιαστικά πολύ πίσω σε σχέση με τις άλλες χώρες στην πολιτική, θεσμική και οικονομική ανάπτυξη (<http://centreforeuropeanreform.blogspot.gr>). Εξαιτίας της οικονομικής, πολιτικής και θεσμικής ανισορροπίας όλες σχεδόν οι αναγκαίες προσπάθειες μεταρρύθμισης και οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού της χώρας οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες τρεις δεκαετίες στην Ελλάδα απέτυχαν. Επομένως, όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνουν ότι το οικονομικό-πολιτικό-θεσμικό μοντέλο της Ελλάδας είναι μοναδικό.

4.6 Το μοναδικό οικονομικό-πολιτικό-θεσμικό μοντέλο της Ελλάδας

Το μοντέλο αυτό που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα μόνο με το πέρασμα των χρόνων απέκτησε κάποια χαρακτηριστικά:

Ανάπτυξη του κρατισμού

Η δημιουργία αυτού του χαρακτηριστικού ξεκίνησε με την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1981 και το πρώτο σύμπτωμα που εμφάνισε ήταν η μείωση του συνολικού κατά κεφαλήν εισοδήματος από 90,4% που ήταν εκείνη τη χρονιά σε 82,5% το 1985 και 74,2% το 1990 (Αλογοσκούφης, 2009). Παράλληλα αυτό το χρονικό διάστημα, το κράτος αναπτύχθηκε σε αξιόλογο βαθμό παρόλο που εθεωρείτο περίοδος οικονομικής υπανάπτυξης. Για παράδειγμα, με το νόμο 1368/83 κοινωνικοποιήθηκαν πολλές δημόσιες επιχειρήσεις και εθνικοποιήθηκαν κάποιοι δημόσιοι οργανισμοί. Όμως από αυτή την ανάπτυξη του κρατισμού προέκυψαν δύο σημαντικές συνέπειες, η πρώτη ήταν η δημιουργία ανάγκης χρηματοδότησης όλων αυτών των κρατικών δραστηριοτήτων που προαναφέρθηκαν και η δεύτερη ήταν η μείωση των ιδιωτικών πρωτοβουλιών για ανάπτυξη και αποτελεσματικότητα των δράσεων της ελεύθερης αγοράς αλλά και η αλλαγή της αντίληψης των Ελλήνων για το ρόλο του κράτους. Αυτό οδήγησε σε οικονομικές στρεβλώσεις οι οποίες μείωσαν το πραγματικό ΑΕΠ μακροχρόνια και την ίδια περίοδο αύξησαν τα δημόσια ελλείμματα και τα δημόσια χρέη μόνιμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο από το 1991-2007 έγιναν στην Ελλάδα 65 ιδιωτικοποιήσεις (Ράπανος, 2009) από τις οποίες όμως μόνο σε 16 από αυτές η κρατική συμμετοχή μετά την ιδιωτικοποίηση ήταν μικρότερη του 50%.

Σε πολιτικό και θεσμικό επίπεδο η ανάπτυξη του κρατισμού οδήγησε σε αποτυχία των προγραμμάτων σύγκλισης και σταθερότητας γιατί ήταν πολύ δύσκολο για πολλές ομάδες συμφερόντων με συγκεκριμένα πολιτικά και οικονομικά ενδιαφέροντα να αποσυρθούν από την συμμετοχή τους από τα ενεργά αναδιανεμητικά σχήματα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες κάθε προσπάθεια για έναν προοδευτικό εκσυγχρονισμό του μοντέλου ανάπτυξης της Ελλάδας απέτυχε. Τα αποτελέσματα αυτού του είδους της ανάπτυξης μετέτρεψαν άμεσα τις πολιτικές επιλογές και αποφάσεις. Αναλυτικότερα, αυξήθηκαν οι φόροι για να χρηματοδοτηθούν οι δημόσιες επιχειρήσεις, αυξήθηκαν οι

κρατικοποιήσεις, δημιουργήθηκαν πολλά μονοπώλια, συντηρήθηκαν οι προβληματικές επιχειρήσεις και έτσι μειώθηκαν οι επιχειρηματικές επενδύσεις στη χώρα.

Αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα διακυβέρνησης

Πρώτα από όλα το Ελληνικό σύστημα, που περιλαμβάνει τόσο επίσημους όσο και μη επίσημους θεσμούς, είναι πολύ διαφορετικό από το Ευρωπαϊκό. Δυστυχώς, όμως όσες προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις του συστήματος και αν έγιναν, απέτυχαν γι' αυτό και η υπόθεση διακυβέρνησης της Ελλάδας είναι δύσκολη. Η θεσμική ακαταστασία που επικρατεί στη χώρα είναι ο κύριος λόγος που οι πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις περιορίστηκαν τα τελευταία 30 χρόνια. Όπως τονίζει και ο Featherstone (2005) το πρόβλημα της διακυβέρνησης ακόμα παραμένει έστω και εάν θεωρείται πως το 1996 ήταν ένα σημαντικό σημείο αναφοράς για την Ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας. Αυτό το πρόβλημα της διακυβέρνησης επίσης θέτει σε προβληματισμό τη φύση της Ελληνικής σύγκλισης στην Ε.Ε.

Η ικανότητα αποτελεσματικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα είναι περιορισμένη και μάλιστα είναι μια από τις τελευταίες Ευρωπαϊκές χώρες μαζί με την Ιταλία στο τομέα αυτό, κάτι το οποίο αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις για την ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών, το βαθμό αλληλεξάρτησης τους από τις πολιτικές πιέσεις, την ποιότητα για τον σχηματισμό της πολιτικής και την εφαρμογή της, και την αξιοπιστία της κυβερνητικής δέσμευσης σε τέτοιες πολιτικές. Επίσης, σύμφωνα με τους Sustainable Governance Indicators το 2011 η Ελλάδα είχε την χειρότερη αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και στον δείκτη διαχείρισης αυτών. Ενώ στη λειτουργία της δημοκρατίας και της πολιτικής είχε τη δεύτερη χειρότερη επίδοση συγκριτικά με 31 χώρες του ΟΟΣΑ. Η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις είναι αναμφισβήτητη εδώ και χρόνια αλλά η πραγματοποίησή τους ακόμα και σήμερα αντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα.

Ισχυρές ομάδες συμφερόντων και συνδικάτα

Σύμφωνα με τους Mitsopoulos και Pelagidis (2009) η δημιουργία και η ύπαρξη ισχυρών και πολύ καλά οργανωμένων και αλληλεξαρτώμενων ομάδων συμφερόντων είναι το αποτέλεσμα της φτωχής ποιότητας διακυβέρνησης και του διοικητικού φόρτου

εργασίας. Έτσι στην Ελλάδα πολλές ομάδες συμφερόντων μπορούν να επηρεάζουν την γενικότερη πολιτική και οικονομική σταθερότητα και την ανάπτυξη αρνητικά.

Εξευρωπαϊσμός

Παρόλο που η Ελλάδα έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής κοινότητας νωρίτερα από άλλα Ευρωπαϊκά κράτη μέλη, υστερεί τόσο στην τυπική όσο και στην πραγματική εφαρμογή των Ευρωπαϊκών κανόνων. Είναι γεγονός ότι πολλές από τις Ευρωπαϊκές οδηγίες δεν έχουν εφαρμοστεί ποτέ έως και σήμερα στην Ελλάδα, π.χ. η ανοικτή μέθοδος συντονισμού, η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί στη σχέση μεταξύ δασκάλων και ενώσεων διδασκαλίας και να έχει θετικά αποτελέσματα. Ακόμα είναι ενδιαφέρον πως στην Ελλάδα η διαδικασία εκσυγχρονισμού ταυτίστηκε με την διαδικασία του εξευρωπαϊσμού (Featherstone, 2005). Κατά τη διαδικασία αυτή φάνηκε το χάσμα ανάμεσα στον τυπικό εκσυγχρονισμό και την πραγματικότητα όταν η Ε.Ε. προσπάθησε να εφαρμόσει τη συμμόρφωση της Ελλάδας στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού των λογιστικών προτύπων και της αναδιοργάνωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τελικά οι μεταρρυθμίσεις δεν ακολουθήθηκαν ή δεν υποστηρίχθηκαν από ένα επαρκές σύγχρονο πλαίσιο θεσμών έτσι ώστε να πραγματοποιηθούν οι συγκεκριμένες πολιτικές. Έτσι η πραγματική εφαρμογή των κανόνων δικαίου και ο πραγματικός εκσυγχρονισμός της Ελλάδας ποτέ δεν βοηθήθηκε από ένα πολύ συνεκτικό θεσμικό πλαίσιο ώστε να ενσωματωθούν οι Ευρωπαϊκοί κανόνες όπως χρειαζόταν. Μπορεί να φαίνεται παράδοξο αλλά η Ελληνική κρίση μας έδωσε την δυνατότητα να κατανοήσουμε ότι η πραγματική εφαρμογή των κανόνων δικαίου ήταν ελάχιστη. Σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα, η Ελλάδα ανήκει στις δυο τελευταίες χώρες της Ευρώπης, με τη χειρότερη επίδοση στον έλεγχο της διαφθοράς, ο οποίος φαίνεται πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί από τους Έλληνες πολιτικούς. Αποτέλεσμα αυτού είναι να επηρεάζεται η ανταγωνιστικότητα αρνητικά, δηλαδή να αυξάνεται το κόστος παραγωγής και την ίδια στιγμή να εντείνεται ο κρατισμός (<http://www.worldbank.org>).

Διαφθορά

Η εξέλιξη της διαφθοράς στην Ελλάδα δεν είναι τόσο απλή όσο φαίνεται διότι έχει άμεση σχέση με την έλλειψη ανάπτυξης στους πολίτες της χώρας. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που συνεισφέρουν στο φαινόμενο της διαφθοράς στην Ελλάδα είναι το πολιτικό σύστημα που ενισχύει τον λαϊκισμό, ένα σύνθετο νομικό πλαίσιο, το οποίο είναι αναποτελεσματικό και μια πολιτική κουλτούρα, η οποία επιτρέπει συμπεριφορές γεμάτες παθογένειες και στρεβλώσεις.

Πολιτική και κοινοβουλευτική σταθερότητα

Το Ελληνικό πολιτικό και κοινοβουλευτικό σύστημα είναι ασταθές και αυτό υποδηλώνεται και από το γεγονός ότι στην Ελλάδα γινόντουσαν εκλογές κάθε φορά που γεννιόταν η ανάγκη να εξυπηρετηθούν πολιτικά συμφέροντα, όπως αναφέρει ο Καζάκος (2009). Ενώ ο Αλιβιζάτος (2001) αναφέρει ότι τα μέλη του Ελληνικού κοινοβουλίου έκαναν προτάσεις χωρίς κανενός είδους στρατηγική για τη θεσμική μεταρρύθμιση της χώρας. Το χειρότερο όλων είναι ότι τα τελευταία τριάντα χρόνια έχουν γίνει πάρα πολλοί ανασχηματισμοί της κυβέρνησης, γεγονός που μειώνει τις πιθανότητες να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι πολιτικής μέσα σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια. Τυπικά παραδείγματα αποτελούν τόσο η κυβέρνηση του 1981-1985, η οποία χρησιμοποίησε εβδομήντα (70) μέλη του κοινοβουλίου κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής της, όσο και η επόμενη κυβέρνηση (1985-1989) όπου συμμετείχαν συνολικά 105 άτομα. Συνεπώς, προέκυψαν οι συνεχόμενες αποτυχίες των μεταρρυθμίσεων, η πολιτική-οικονομική αστάθεια και η αδυναμία εκσυγχρονισμού και εξευρωπαϊσμού της χώρας, ενώ το «ώριμο πελατειακό σύστημα», όπως συνηθίζεται να αναφέρεται από το λαό, δεν έπαψε να υπάρχει στη διάρκεια των χρόνων.

4.7 Πώς σχετίζονται οι πολιτικοί θεσμοί με την κρίση χρέους στην Ελλάδα

Διάφορες επιστημονικές έρευνες προσπαθούν να εντοπίσουν τα βαθύτερα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα. Κάποια από αυτά που συχνά αναφέρονται είναι τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, η μη ορθολογική διαχείριση των δημοσίων δαπανών, το τεράστιο δημόσιο χρέος, η έλλειψη εξαγωγών, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας και η

λειτουργία της αγοράς εργασίας. Αυτά όμως θα μπορούσαν να είναι μόνο ένα μέρος της πραγματικότητας αφού ένα επαρκές και αξιόλογο πλαίσιο ανάλυσης της κρίσης περιλαμβάνει και πολιτικά και θεσμικά αίτια. Άλλωστε η πολιτική πλευρά της Ελλάδας είναι που τη διαφοροποιεί σαν περίπτωση από τις άλλες χώρες της Ευρώπης που αντιμετωπίζουν την κρίση.

Με βάση λοιπόν τα προαναφερθέντα η οικονομική λειτουργία της χώρας δε μπορεί από μόνη της να εξηγήσει την κρίση αφού φαίνεται πως τα βαθύτερα αίτια της βρίσκονται πέρα από την οικονομική αναποτελεσματικότητα. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ακόμα και αν η Ελληνική οικονομία και δημοσιονομική της λειτουργία εξυγιανθεί, δε θα προκύψει το επιθυμητό αποτέλεσμα εφόσον δεν γίνουν αλλαγές πολιτικές και θεσμικές (<http://topolitiko.blogspot.gr>).

Η Ελλάδα αποτελεί το τέλειο παράδειγμα για το πως η πολιτική και θεσμική υπανάπτυξη καθώς και ο τρόπος διακυβέρνησης μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνες κρίσεις όχι μόνο τη χώρα αλλά και την παγκοσμιότητα. Αυτό το μοντέλο διακυβέρνησης δημιουργήθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια και ενδυναμώθηκε από τα φαινόμενα του κεφαλαιοκρατισμού, της διαφθοράς, της πολιτικής ανισορροπίας, του λαϊκισμού, καθώς και της πολιτικής και κοινοβουλευτικής ανισορροπίας. Η Ελλάδα είναι πραγματικά πολύ πίσω σε κάθε δείκτη διακυβέρνησης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με τους Acemoglu και Robinson οι θεσμοί είναι η κύρια αιτία για την οικονομική μεγέθυνση καθώς και για τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στις διάφορες χώρες του κόσμου ενώ όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει ο North «Οι θεσμοί είναι οι κανόνες του παιχνιδιού σε μια κοινωνία».

Το θέμα είναι πως οι πολιτικές και θεσμικές μεταβλητές μπορούν και επηρεάζουν τη δημόσια οικονομική λειτουργία και εν τέλει την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης, κάτι που έχει αναλυθεί από διάφορους μελετητές. Όταν όμως τα πολιτικά και οικονομικά ινστιτούτα της χώρας δε φέρονται ώριμα και αποτελεσματικά, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα, το πολιτικό σύστημα οδηγείται σε συνεχείς μεταρρυθμίσεις καθώς και σε συνεχείς άρσεις των μεταρρυθμίσεων. Γι' αυτό η σύγχρονη οικονομική και πολιτική πραγματικότητα στην Ελλάδα παραπέμπει σε πολιτική και θεσμική ανεπάρκεια (<http://topolitiko.blogspot.gr>).

Μετά την κατάρρευση της δικτατορίας δυο κύρια πολιτικά κόμματα δημιουργήθηκαν αλλά οι μεγάλες πολιτικές αλλαγές έγιναν το 1981 στην Ελλάδα, όπου η οικονομική επέκταση στηρίχτηκε στην παραποίηση του ρόλου του κράτους και των

πηγών του, στη δημιουργία ισχυρών δεσμών πατρωνίας όπου ο κοινωνικός πλούτος διανεμόταν κυρίως μέσω των υποστηρικτών του κόμματος και στον εθνοκεντρικό εθνικισμό (Pappas, 2010). Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο κρατικός τομέας από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 στην Ελλάδα επεκτάθηκε σε απίστευτο βαθμό και η επέκταση αυτή επιβλήθηκε, αλλά δεν άργησε να φανεί συνολικά μια ανεξήγητη αναποτελεσματικότητα και δυσλειτουργία στο δημόσιο τομέα. Σε αντίθεση με το πολιτικό σχέδιο, που επικρατούσε πριν το 1982 και βασιζόταν σε τρεις συνιστώσες δηλαδή τη δημιουργία ενός στέρεου θεσμικού πλαισίου το οποίο θα ενδυνάμωνε την εκτελεστική εξουσία και την διακυβέρνηση στην Ελλάδα, τη δημιουργία ενός ισχυρού κράτους το οποίο θα ήταν ο κύριος παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης και του εξευρωπαϊσμού αφού η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα ήταν ο καλύτερος τρόπος να ενδυναμωθεί η δημοκρατία και η σταθερότητα.

Συμπερασματικά, τις τρεις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα ο εξευρωπαϊσμός και ο εκσυγχρονισμός του πολιτικού και οικονομικού πλαισίου δεν υποστηρίχθηκε από τους αναγκαίους θεσμούς και το ευρύτερο μοντέλο διακυβέρνησης. Για αυτούς τους λόγους αναπτύχθηκαν διάφορα αρνητικά φαινόμενα όπως για παράδειγμα ο κρατισμός, η διαφθορά και η δημιουργία ενός ώριμου πελατειακού συστήματος, δηλαδή δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την ενδυνάμωση και τη νομιμοποίηση της πελατειακής βάσης της Ελληνικής πολιτείας. Είναι χαρακτηριστικό πως όλες οι προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις τα τελευταία τριάντα χρόνια απέτυχαν αφού από τη μια δημιουργούνταν οι συνθήκες για τις μεταρρυθμίσεις ενώ από την άλλη υποβιβάζονταν κάθε προσπάθεια για αλλαγή και μεταρρύθμιση (<http://topolitiko.blogspot.gr>).

4.8 Κρίση χρέους ή κρίση πολιτικών θεσμών στην Ελλάδα

Η κρίση που βιώνει αυτή τη στιγμή η Ελληνική οικονομία είναι ένα δυσάρεστο φαινόμενο που έχει αρνητικές επιπτώσεις για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Όπως φαίνεται δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της διεθνούς οικονομικής κρίσης, αλλά κυρίως των πολιτικών τακτικών που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις τα προηγούμενα χρόνια. Η κρίση όμως ανέδειξε, με τον πιο εύγλωττο τρόπο, όχι μόνο τις αδυναμίες των οικονομικών πολιτικών αλλά και την ανεπάρκεια των θεσμών της χώρας. Όμως σήμερα η χώρα αντιμετωπίζει μια τεράστια πρόκληση. Από τη μια πλευρά πρέπει να σταθεροποιήσει

και να μειώσει το δημόσιο χρέος και από την άλλη πλευρά να λάβει μέτρα που θα προωθήσουν την ανάπτυξη. Με δεδομένο ότι η μεγέθυνση της οικονομίας δεν μπορεί να τροφοδοτηθεί από κρατικούς πόρους αφού δεν υπάρχουν, εύλογα αναρωτιέται κανείς αν οι διαρθρωτικές αλλαγές που γίνονται, μετά από πίεση της τρόικας, αρκούν για να μπει σε αναπτυξιακή πορεία η χώρα. Η εμπειρία άλλων χωρών έχει δείξει ότι όσο αναγκαίες και να είναι οι διαρθρωτικές αλλαγές στις αγορές εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών, δεν είναι επαρκείς για να επανέλθει η χώρα σε τροχιά διατηρήσιμης ανάπτυξης. Για να γίνει αυτό, απαιτείται να αλλάξει και το θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί η οικονομία. Ίσως λοιπόν, η κρίση να αποτελεί την αφορμή που χρειαζόταν η Ελλάδα προκειμένου να προχωρήσει στις απαραίτητες θεσμικές αλλαγές για την Ελληνική οικονομία.

Άλλωστε η βελτίωση του θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα θα αναβάθμιζε τη λειτουργία του κράτους και θα βοηθούσε στη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος ή στη μακροπρόθεσμη αποπληρωμή του χρέους. Βέβαια, ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, αυτό το θετικό αποτέλεσμα είναι πιθανώς πολύ λιγότερο σημαντικό από τις μεγάλες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στο βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Επιπλέον, πρέπει να συνυπολογιστεί πως μια θεσμική βελτίωση πιθανώς δεν θα συνεισέφερε άμεσα στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, δηλαδή στην προσωρινή ή κυκλική μείωση του Ελληνικού ΑΕΠ. Είναι γνωστό ότι οι θεσμοί είναι μακροπρόθεσμες μεταβλητές που συνήθως αλλάζουν πολύ αργά, ενώ οι οικονομικές κρίσεις είναι συνήθως βραχυπρόθεσμα φαινόμενα. Για αυτό το λόγο, ακόμα και αν η Ελλάδα επιτύχει να αναβαθμίσει το θεσμικό της πλαίσιο, τα θετικά αποτελέσματα πιθανόν δεν θα γίνουν εγκαίρως εμφανή για να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της κρίσης (παρόλο που θα συνεισφέρουν σημαντικά στην μακροπρόθεσμη αύξηση του Ελληνικού ΑΕΠ).

Παρά ταύτα, η χώρα δεν μπορεί να προχωρήσει σε μια νέα πορεία χωρίς νέους θεσμούς, χωρίς να ξεπεράσει το παλαιό και φθαρμένο πολιτικό, θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο. Θεσμούς δεν εννοούμε μόνο τις νομικές οντότητες, όπως κυβέρνηση, δικαστήρια, δημόσια διοίκηση, αλλά το γενικότερο πλαίσιο κανόνων που προσδιορίζουν το πώς γίνονται οι συναλλαγές και το πώς διαμορφώνονται οι συνεργασίες μεταξύ ατόμων, κυβέρνησης και επιχειρήσεων. Την απουσία ικανών και αξιόπιστων θεσμών στη χώρα μας την αναγνωρίζουν όλοι, αλλά τίποτα ουσιαστικό δεν έχει γίνει για να αλλάξουν. Στην περίοδο της μεταπολίτευσης δεν υπήρξε κυβέρνηση που να μην υποσχέθηκε την εξυγίανση του κράτους, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, την ενίσχυση της διαφάνειας, την πάταξη της διαφθοράς και της

φοροδιαφυγής καθώς και την εξάλειψη της σπατάλης. Είναι αλήθεια ότι έγιναν κάποιες προσπάθειες που αφορούσαν κυρίως την αλλαγή της νομοθεσίας. Το πρόβλημα όμως είναι ότι κάθε φορά που αλλάζει η κυβέρνηση αλλάζει και η νομοθεσία, και στο τέλος δεν εφαρμόζεται τίποτα από αυτά που έχουν νομοθετηθεί. Ίσως ο βασικός λόγος της αποτυχίας των όποιων προσπαθειών που έγιναν να είναι ότι δεν δημιουργήθηκαν μηχανισμοί αποτελεσματικής εφαρμογής των νόμων, δεν θεσπίστηκαν σταθεροί κανόνες του παιχνιδιού, δεν έγινε δυνατόν να ανεξαρτητοποιηθεί η λειτουργία του δημοσίου από τα πολιτικά κόμματα, με άλλα λόγια, δεν άλλαξε το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του κράτους.

Είναι απαραίτητο να αλλάξουν οι θεσμοί και να δημιουργηθούν νέοι, οι οποίοι θα λειτουργούν ανεξάρτητα από κόμματα και πελατειακές σχέσεις των πολιτικών. Μόνο έτσι το κράτος και τα όργανά του θα αποκτήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών ξανά. Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς είναι βασική προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία μιας οικονομίας και για τη συμμόρφωση των πολιτών στις υποχρεώσεις τους. Δεν είναι δυνατόν μια κοινωνία να στηρίζεται μόνο στην απειλή τιμωρίας για να συμμορφωθούν οι πολίτες στις υποχρεώσεις τους. Η δημιουργία κοινωνικής συνείδησης είναι κατ'εξοχήν θέμα αξιόπιστων και αποτελεσματικών θεσμών. Μόνο όταν υπερτερεί η δικαιοσύνη σε φόρους, εισοδήματα και δαπάνες, μόνο τότε οι πολίτες δέχονται να καταβάλλουν πρόθυμα αυτά που τους ζητάει η πολιτεία. Σε κάθε αντίθετη περίπτωση, όπου επικρατεί απουσία κοινωνικής συνείδησης, οι πολιτικοί και οικονομικοί θεσμοί γίνονται πλήρως αναξιόπιστοι (<http://www.tovima.gr>).

Βιβλιογραφία:

Ελληνική βιβλιογραφία:

Βερναρδάκης Χ., «Η σημερινή κρίση και οι παλαιότερες κρίσεις», 2013.

Βισβίτζη Α., «The crisis in Greece and the EU-IMF rescue package: Determinants and pitfalls». 2012.

Καζάκος Π., «Ανάμεσα σε κράτος και αγορά, οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα». 2009.

Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν. και Χαρδούβελης Γ., «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές». Οικονομία & Αγορές, Τόμος IV, Τεύχος 8, 2009.

Κουφάρης Γ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Χρήμα, Τεύχος Ιανουάριος - Φεβρουάριος, 2010.

Λαπαβίτσας Κ., «Θα ανακάμψουμε με στάση πληρωμών και με το οικονομικό σοκ από τη δραχμή». <http://www.tovima.gr/politics/article>, 2012.

Λιανός Θ., Παπαβασιλείου Α. και Χατζηανδρέου Α., «Αρχές οικονομικής θεωρίας». Βιβλίο Γ' Λυκείου, Κεφάλαιο 1, σ. 15.

Μπακατσίακος Γ., «Παγκόσμια οικονομική κρίση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα». 2010.

Πανηγυράκης Γ., «Σύγχρονη διοικητική δημοσίων σχέσεων». Αθήνα: Μπένου, 2001.

Σταϊκούρας Χ., «Τα μέτρα για την ανάκαμψη». Ελευθεροτυπία, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id>, 2009.

Σφακιανάκης Μ. Κ., «Διοικητική κρίσεων». Αθήνα: Έλλην, 1998.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

Acemoglu D., Johnson S. & Robinson J. A., (2005), «Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth», in Philippe Aghion and Steven N. Durlauf (eds), Handbook of Economic Growth, Amsterdam: Elsevier, Vol. 1A, pp. 385-472.

Besley T. & Persson T., (2009), «The Origins of State Capacity: Property Rights, Taxation, and Politics», American Economic Review Vol. 99, pp. 1218-1244.

Bruckner M. & Ciccone A., (2011) «Rain and the Democratic Window of Opportunity», Econometrica, Forthcoming.

Djankov S., La Porta R., Lopez-De-Silanes F. & Shleifer. A., (2002), «The Regulation of Entry», Quarterly Journal of Economics Vol. 117, pp. 1-37.

Djankov S., McLiesh C. & Shleifer A., (2007), «Private Credit in 129 Countries», Journal of Financial Economics Vol. 84, pp. 299-329.

Featherstone M. & Ellis A., (2005), «The abundance of simple business models on the world wide web», 11th Australasian World Wide Web Conference.

Johnson S., (2009), «The Quiet Coup», The Atlantic.

Katsios S., (2006), «The Shadow Economy and Corruption in Greece», South - Eastern Europe Journal of Economics, Vol. 1, pp. 61 - 80.

King R. G. & Levine R., (1993), «Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right», Quarterly Journal of Economics Vol. 108, pp. 713-737.

La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. & Vishny R., (1998), «Law and Finance», Journal of Political Economy, pp. 1113-1155.

Matsaganis M. & Flevotomou M., (2010), «Distributional Implications of Tax Evasion in Greece», LSE Hellenic Observatory Working Paper.

Mitsopoulos M. & Pelagidis T., (2009), «Economic and social turbulence in Greece: the product markets are a no-brainer, the labour market is not», *Intereconomics* Vol. 44 No. 4, pp. 246-254.

Murphy K. M., Shleifer A. & Vishny R. W., (1991), «The Allocation of Talent: Implications for Growth», *Quarterly Journal of Economics* Vol. 106, pp. 503-530.

Schumpeter J., (1928), «The Instability of Capitalism», *The Economic Journal*, Vol. 38, No. 151, pp. 361-386.

Shleifer A. & Wolfenzon D., (2002), «Investor Protection and Equity Markets», *Journal of Financial Economics* Vol. 66, pp. 3-27.

Symeonidou H., (1996), «Social Protection in Contemporary Greece», *South European Society and Politics*, Vol. 1, No. 3, pp. 67-86.

Tsakalotos E., (1998), «Democratic Economic Policies: The Pasok Experiment In Greece», *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 14, No. 1.

Zambarloukou S., (2006), «Collective Bargaining and Social Pacts: Greece in Comparative Perspective», *European Journal of Industrial Relations*, Vol. 12, No. 2, pp. 211–229.

Ηλεκτρονικές πηγές:

<http://users.hol.gr>

<http://www.enthesis.net>

<http://www.wikipedia.gr>

<http://dikaio.panteion.gr>

<http://www.oneman.gr>

<http://www.alba.edu.gr>

<http://www.tovima.gr>

<http://pmeletios.com>

<http://socialactivism.gr>

<http://www.makthes.gr>

<http://www.efsyn.gr>

<http://rednotebook.gr>

<http://topolitiko.blogspot.gr>

<http://www.economist.com>

<http://www.eurostat.gr>

<http://stocks.pathfinder.gr>

[http:// www.washingtonpost.com](http://www.washingtonpost.com)

<http://www.forbes.com>

<http://www.ethnos.gr>

<http://www.statistics.gr>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://www.tiresias.gr>

<http://www.papagou-politeia.gr>

<http://www.oecd-ilibrary.org>

[http:// www.worldbank.org](http://www.worldbank.org)

[http://www. transparency.org](http://www.transparency.org)

<http://centreforeuropeanreform.blogspot.gr>

DEBT CRISIS OR POLITICAL INSTITUTIONS CRISIS?
The Greek case.

This thesis deals with the economic crisis during the years 2008 - 2014 and how it has affected the political institutions. Firstly, it analyzes the phenomenon of economic crisis, its causes and consequences in general, secondly the concept of the political institutions and finally, how both of these subjects are related between them. The first chapter provides definitions that describe the economic crisis. There are also mentions of previous crisis cases. The second chapter analyzes the role of our political institutions and what kind of crisis they face. The third chapter describes the connection between the political institutions with the financial crisis. Finally, the last chapter examines the Greek case and the economic-political-institutional model of our country.